

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De iustitia et iure - Cod. Ettenheim-Münster 197

Bach, Iacobus

[S.l.], 1636

Disputatio IV.- De aliis personis pertinentibus ad iudicium et earum
obligationibus

[urn:nbn:de:bsz:31-117148](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-117148)

DISPUTATIO IIII.

De alijs personis pertinentibus ad iudicium
et earum obligationibus.

Restat dicere de alijs personis quae in iudicio interveniunt
et de earum obligationibus. haec sunt accusator, testis, reus, ad-
vocatus, tabellio seu notarius, de quibus aliqua dicta sunt iam
in disputatione precedenti cum ageremus de iudicijs, reliqua in
haec disputatione comprehendemus.

SECTIO I.

De Accusatore, et eius obligatione.

De hoc videri potest S. Thomas in praes. q. 68. loto 3 de Iusti-
tia q. 9. e. relata de sigillo relect. 2. q. 5. et alij Theologi in qto
dist. 15. Navarro in capite si negaverit Eia q. j. et in summa
cap. 28. num. 3j. et Regg. Antonius 2. parte. art. 9. cap. 8.
et post alios Thomas Sanchez lib. 6. consil. cap. j. dub. 36. e.
Regg. e. cap. 2. per totum, et nos aliqua diximus disputatione pro-
cedenti. sect. 6. et 7. ubi vidimus in quo differant accusatio et de-
nunciatio. item quando aliquis debeat vel possit accusare et de-
nunciare. item utrum an ante denunciationem vel accusationem
debeat necessario praemitti correctio fraterna, ex quibus aliqua
nunc brevis colligens, aliqua etiam addentes circa obligationem ac-
cusatoris.

In primis ergo circa debitum accusandi vel denuncia-
andi dicendum est nunc de facto regulariter, in quantum est obligatio
accusandi accusatio proprie dicta, in ijs casibus, quae ex omissione
accusatoris timen potest, satis oportune praevincitur denunciatio in-
dicialiter delinquentem et hoc cur aliquis debeat sibi assumere onus
accusatoris, est grave et propter periculum deficienti in probando eade-
modo de malitia delinquentis, et propter odium, inimicitias, expensas, et si-
milia quae accusatorem consequuntur. Sufficiet ergo denunciare
vel

vel apud Iudicem vel apud fiscalem qui ex officio tenetur.
Hoc supponit loquendo in genere, & ex natura rei re-
gula generalis est, esse obligatorem accusandi vel denunciandi crimen
Reipubl. perniciosum quod legitime poterit probari, si alia via
publicum dampnum imponi non potest. Ita S. Thomas ubi S. Caietanus
ubi, solo ubi S. art. 1. Schueber verbo accusatio p. 2. Armilla
ubi S. G. Alensis 3 parte q. 42. memb. 1. Nauarrus capite inter
verba cond. 6. num. 168. & alij conuenerunt. Ratio a. e. quod passim
tenetur etiam cum proprio de crimine consulere, in eorum iurisdictione
totius.

Peter: quia illigantur et crimina Reipubl. per-
niciosa. Quod peccata sunt in triplex differentia, quoad am. e. et
contra bonum communi ratione, quoad am. e. et
alij sumere scandalum ad eandem vel similia perpetranda si maxime
ant impunita, ut adulterium, fornicatio etc. Alia est quod ratio
frequentia inferunt communi dampnum Reipubl., ut qui rapit, furatur
licet non ex officio, qui rapit rixatur et vulnerat, vel occidit. Alia
denique est quod dicitur et immediata, est contra bonum commune, ut schis-
ma, proscriptio civitatis, crimen lese maiestatis, compilatio publici
ararij, haereses et dogmata contra fidem spargere, in quibus etiam
numerarem peccata alij turpes in Religiosa, quod probabiter
publicabitur et caetera in magnum dedecus Religionis, hoc autem
strum genus delictorum obligat singulos civitatis ad accusationem
vel denunciationem, et quidem licet regulariter sufficiat denunciatio,
ut diximus, aliquando tamen potest esse obligatio accusandi, ut ait Sobus,
dicta q. 5. de sigillo art. 1. dub. 2. quod scilicet in opus act
ad evitandum publicum dampnum, quod fortasse non patitur moram,
inquirendi, atque adeo oportet liberare. Iudicem et certitorem probatum
in promptu.

Secundo dicendum est aliquos esse qui ex officio tenentur
certa delicta accusare, vel iudicialiter denunciare, sive ex
facto sive ex promissione, ut fiscales, custodes, vigiles et alij simi-
les. si tamen hi possunt aliter impedire dampnum commune, aut illi cui se
obligaverunt, non tenebuntur accusare, vel denunciare secundum
aliquos, quod in tantum tenentur, accusare, vel denunciare, in quan-
tum necessarium fuerit ad commune vel privatum bonum procuran-
dum. an vero teneantur denunciare, quod exigentiam plenam
secundum, ita ut si non denunciaverint, non teneantur restituere, dixi-
mus in generali procedente sectione nona.

Tertio dicendum est aliquos teneri etiam heredes occisi
accusare

accusare, homicidam sub poena amittenda hereditatis. ita Bart. in l. in eum ff. de accusatoribus ex l. cum fixem C. de his quibus ut in vineis & Navarra cap. inter verba Jo. q. 3. num.

68. ubi in impugnat eundem Bartolum qui in casu homicidij dicit poe. idem compellere partem ad accusandum. Postquam, ut bene notat Maternus in proes. tract. 6. cap. 2. dub. 2. lex, ubi nihil tale precipit, nec Christiani Principes eiusmodi accusationem praecipiant.

Tertio dicendum e cum qui non aliter peccatum e in maximum proximi nocendum, qd aliter quam accusando vel denunciando non potest impulari teneri ad accusandum vel denunciandum, ut si scias Petrum invidiosum parare ad necem Paulisti in hoc tunc magno tuo detrimento praestare poteris. Ratio e, qd lex charitatis obligat ad impediendum grave damnum proximi si commode potius. Et pondus illud medium qd necessarium e ad talem finem quale medium in presenti e accusatio vel denuntiatio.

Quarto dicendum e neminem regulariter teneri ad accusandum delictum contra se commissum. ita Sotus de virgilio dicto memb. 2. q. 5. concl. 2. e alij ceteri, qd vniuersis Dng & propria fama & bonorum fortuna. Et qd proximo condonare iniuriam contra se factam. Excepunt aliqui casum quando quis eet adeo pauper ut non pot abesse suam familiam nisi repetendo per viam accusatiois bona aliqua ab accusato pro iniuria tibi inflata. ita Sotus ubi s. & Navarra dicto capite inter verba concl. 6. corollary. 6. num. 1. Et q. salij recentiores. An variis casibus Prelati precipiant denunciari aliqua crimine, obligent etiam te ad denunciandum crimen factum contra te ipsam, dicemus actione sequenti.

Quinto dicendum e plures ee casus in quibus licitum e accusare vel denunciare, licet non sit obligas, ut docet Navarra e alij, quos refert e sequitur Henriquez lib. 3. de poenit. c. 25. §. 9. littera F. v. q. quando delictum quidem e contra bonum coe, non tñ adeo graviter noxium ut obliget ad accusandum, item si sit contra bonum proximi e excusatis e denunciando qd grave damnum qd tibi sequetur. Deniq quando tibi vel tuis illata fuit iniuria, quam quidem nox tenetis poteris tñ licite persequi dum sine odio e affectu vindictae id facias, qd tñ hoc difficile, e adeo e optimum consilium non dimittere absolute offensas ut dimittantur nobis.

Pebes:

Peter: an si aliquis promittit sub iuramento delinquenti
eum non accusare, nec denunciare post adhuc eum accusare, vel
denunciare non obstante promissione. Pro in omnibus casibus in quibus
seclusa illa promissione, tenetur quis accusare, vel denunciare;
non obligat eiusmodi promissio vel iuramentum. Ita S. Thomas in
prat. q. 68. art. 1. ad 2. si iust. verb. denunciatio d. 5. l. verbo
accusatio d. 5. Soto de sigillis ubi s. q. 2. cond. 2. Navarra
dicto cap. inter verba n. 355. Ratio, a. e., quia iuramentum non est
vinculum iniquitatis nec potest obligare ad peccatum, ut multis
auctoribus probat late Sanchez lib. 3. in decal. cap. 9. num. 11.

Aliqui hoc extendunt etiam ad eum casum in quo
seclusa promissione est iuramento melius est denunciare, quamvis
non est debitum sub peccato. Sed non placet hoc, extensio, quia eo casu
omissio denunciationis non est mala, ut supponimus, sed indifferens, ali-
unde, a. cadit in virtutem eius qui cui promittitur et promissio
obligat, alioquin, non obligaret promissio Matrimonij etiam cum
iuramento, ut quod de re aliqua, contraria voto virginis.
Melius ergo Sanchez ubi s. cum dicit probat iuramentum vel indif-
ferentis factum, non obligare etiam si sit de re, nisi bene dicitur
non sit mala, sed in terminis obligare iuramentum non denuncianti
quoties sine peccato omitti potest denunciat tenet Matberg ubi s. 2.
p. 1. dub. 2. in fine. Omnes tamen advertunt iuramenta illa non esse
licita antequam crimen ipsum committatur, quia fouet delinquentes
et probat in eam peccatori. Debet ergo huiusmodi iuramentum
ante commissum crimen, si promittitur, sit rescindendum et dissolui potest,
ut in simili docet Sanchez dicto cap. 9. num. 28. cum alijs
multis.

2do principaliter quaeritur quae personae repellantur
ab accusando. Pro certum imprimis Clericos in causa sanguinis
cap. Prolatus de homicidio lib. 6. cap. his a quibus 23. q. 5. ex
Concil. Tolet. 11. cap. Clerici, cap. contra ne Clerici, vel Monachi,
alioquin si secuta fuerit sententia mortis vel mutilationis, exco-
municentur, et irregulares, ut constat ex cap. Presbyterorum de
homicidio voluntario et alijs multis. hoc tamen non est prohibendum
Clericis iure naach vel diuino, ut notat Soto de sigillis ubi s. q. 5.
atque eadem consuetudine potest contra hanc prohibitionem praescribi, pro-
ut de consuetudine Bethunia refert Navarra cap. inter verba
cond. 6. cond. 60. num. 170. ubi non minus potest Clerici accu-
sare, quam laici; potest tamen Clerici denunciare laici crimine
Ruffell. perniciose, non ut puniantur delinquentes, ne ut con-
damnam

Dammum impeditur, atq; etiam petendo compensationem suarum
iniuriarum. Vt d. amonem, damno protestetur expresse, se n̄
intendere, videlicet vel poenam sanguinis, sed solum obviare
malo cui, vel proiuvare suo vel proximi noxamento. Ita Soto
& Navarra ubi l. 3. corol. 2. 8. num. 2. 59. & Cret. 2. 2. g. 33.
art. 7. ex cap. Quis ne Clerici vel Monachi lib. 6.

Secundo prohibentur civiter & regulariter filij
accusare parentes, subiti prelatos, etiam Dicos, item publici
peccatores, ut colligitur ex varis decretis 2da g. 7. per totam.
Ibi tñ oēs possunt denunciare quando crimen fuerit Reipubl. permii
onum ut docet Cret. in prax. g. 68. art. j. & alij civiter. Ple-
res etiam alia et personalia quarum accusatio n̄ admittitur, quos con-
gerit Maderus dicto cap. 2. dub. j. Multa etiam s̄ exceptio-
nes in quib; admittuntur, quarum potissima ē quam docet Sy-
manca in institutione cap. 4. num. 3. videlicet in casu heresis,
in qua oēs possunt accusare ex cap. presumitur 2. g. 7. cap. nos
sequentes 6. g. 7. l. Manicheos 6. de hereticis. Alias exceptio-
nes in particulari remittimus ad Iuristas, ad quos pertinent.

Tertio principaliter quari solet, utrum ante accu-
sationem vel denunciationem iudicalem debeat precedere fraterna
correctio. de hoc tñ pureto diximus satis disp. precedenti sect. 7.
Consequenter a. ad ea qua ibi dicta s̄ veniunt in presenti dubi-
um civiter occurrens: an scilicet apparitores vel Notary qui, ut
in suo officio habent occasionem loquendi, accusant & denunciant
in iudicio delictum occultum qd tñ probari potest, peccent graviter
cum obligatio restitendi saltem si delinquens erat iam emendatus,
vel artus erat p̄p̄ emendationis, & aliunde nullum sequitur damnum
Reipubl. nec aliqui Dico ex Ea qd n̄ accusatus vel denunciatus.

Aliqui dicunt peccare. Ita Sotus 5. de iustitia
g. 5. art. j. & g. 6. art. 2. & alij recentiores. 2da opinio verior
negat peccare. Ita Merado de contractibus lib. 6. cap. 3. & alij quos
adducimus dicta sectione 7. debent ad consequenter asserere. vus a.
id probat, quod tñ e. sunt eiusmodi denunciations sine vilo scrupulo.
Ratio ē, quam ibi adducimus, qd nimirum via p̄nitentis dicitur ē
& independens a via correctionis fraternelle, nam hac solum tenet
ad bonum peccantis, illa vero ad bonum civitatis, cui utilis ē p̄ni-
tio delinquentium ne in Reipubl. invalescant crimina & delicta
& ut cohereri tercantur, hoc tñ bonum p̄s semper intendere illes
denunciator, & licet obiter intendat suum privatum emolimen-
tum, n̄ ideo peccat.

Sectio 2.

SECTIO II.

Quomodo obligent dicta Praetorum ad accusandum vel denunciandum.

De hoc puncto agunt latè Navarra cap. inter verba conul. g. corol. 69. a num. 222. & corol. 66. a num. 280. Avila de censuris 2. parte cap. 5. disp. 4. & 5. Corduba in summa g. 69. Suarez tom. 2. de censuris disp. 20. sect. 3. & novissime Thomas Sanchez lib. 6. conul. c. 2. dub. 14. & seqq.

Supponendum a. de ingrimis Epôs, Vicarios, Visitatores, Inquiritores, aliosq. Praetatos Cathedricos, vno etiam Saeculares pōo praecipere sub varis poenis, ut qui sciunt tale vel tale delictum illud manifestent, et probat Navarra ubi s. n. 280. ex glossa in l. civile. C. de furtis, quam Jurista cōstitit sequantur, & Parrocorum. in c. de delictis de excessibus Praetorum, loto de sigillo membro 2. g. 6. in fine. & lib. 3. de Statuta g. 6. art. 2. post s. conul. ex Exenio Papa in c. si sacerdos de officio Ordinarij. et ex Gregorio in c. quidam maligni 5ta g. 1. & constat ex vno & consuetudine approbata in Trident. ses. 25. cap. 3.

2do notandum cum Navarra loco cit. in eiusmodi edictis curandum ingrimis eē ut superioris vel Praetati mens comprehendatur, aliquando 2. intendit ut qui noverit delicta ea manifestet, aliquando 3. manifestet famam & notorietatem delicti, aliquando 4. quid de delictis ei fama audierit, aliquando praecipit denunciam iudicalem, aliquando gubernam, aliquando accusatorum, aliquando testificam, aliquando vtrumq. Praetati a. mens intelligitur vel ex verbis edicti, vel ipsum interrogando, vel ex consuetudine, vel deniq. ex subiecta mōa, ut si praecipit delicta manifestari quando nō desiderantur accusatores sed testes, signum ē nō praecipit accusatōem sed testificatōem, ne etiam ex mōa ipsa colligatur aliquando denunciatōem sumi pro testificatōe, vel contra.

Tertio certum ē superiores in eiusmodi edictis semper habere tacitam vel expressam intentionem qd delicta manifestentur servati iuris ordine, ita ut quando praemittenda ē fraterna monitio praemittatur, et sic de alijs. ita l. Thomas 2da dca g. 33. art. 7. ad s. loto de sigillo ubi s. g. 6. conul. 2. n. c.

militat.

Tertia conclusio. Ex vi horum edictorum regulariter nemo tenetur accusare vel denunciare peccata contra se. commissa ab alio, quia consilium Evangelicum est proprias iniurias remittere. Et non est credendum superiores in suis edictis contrarium precipere. Ita tenent plures restrictiones, et aliqui hoc extendunt ad delictum etiam quod fuerit publicum.

Quarta conclusio. Nec tenetur ex vi horum edictorum manifestare se ipse delinquens. Ita huiusmodi sibi sicut conel. 9. ac per consequens complices qui non possunt manifestare alium non manifestando etiam suum delictum, non tenentur ad manifestandum delinquentem, quod hoc est invidiabile, manifestare suum delictum, nisi forte verberet in maximum detrimentum publicum, cui profectio est manifestatio proprii delicti postposita.

Quinta conclusio. Quando delicta sunt contra bonum coele et pendens adhuc in fieri vel in congregate, debent statim denunciari etiam si sunt occulta, sicut: g. crimen heresis, prodicionis contra Rempublicam, contra Principem &c. haec est ratio et constat ex iuris ratione praecedenti, ubi vidimus quod bonum coele debere tunc etiam cum proprio detrimento manifestari delinquentem. Teneantur autem a. colliter. Q. D. in his casibus non debere praemitti correctionem secretam, quod nulla est spes proficiendi, et aliunde maximum est periculum si illa ^{immunitas} ~~immunitas~~ ^{se emendatum}, et tunc in hoc crimine persone ret.

Sexta conclusio. Quando delictum non est contra bonum coele, sed contra aliquem statum si est occultum et emendatum, non tenetur ^{denunciare} ~~denunciare~~ illud ^{emendatum}; secus si de hoc imminet damnum quod alia via impeditur non potest, tunc est tenetur ex vi horum edictorum denunciare. haec est ratio. videatur Navarri c. inter verba conel. 6. capul. 62. n. 167. et 284. et in summa cap. 17. n. 124. et cap. 18. n. 6. et cap. 25. n. 46. Avila ubi sicut dub. 3. conel. 2. et 3. qui tunc adhibetur conel. 6. debere praemitti correctionem secretam si est spes emendationis in damnicante, quam limitationem ego ita admitto ut possit quidem praemitti, non vero ita ut peccet denunciator non praemissa ea monitione, quando denunciatio non tenetur ad bonum denunciati sed ad punitionem, et aliunde delictum probari potest iuxta ea quae dixi disputate praecedenti sect. 7. Teneantur etiam bene idem Author lib. 2. conel. 3. si requiri correctionem futuram praecedere, quando praecedat infamia.

Maior est difficultas an in omnibus delictis quae adhuc sunt in fieri vel congregate contra bonum coele vel privatum tenetur

teneatur aliquis ex vi horum edictorum denunciare, quando
 n̄ sit in iudicio probare illud delictum. & quidem dubium
 hoc n̄ h̄t locum, quando damnatum coram talibus est ut etiam n̄ h̄t
 sub edictis ego tenerer ubi vix illud impedire pot̄ tunc e. n̄
 dubium qd etiam probare illud n̄ pot̄, debeat tñ facere id
 qd pot̄ ad impediendum tantum periculum. deinde certum
 videtur n̄ teneti aliquem accusare, accusat̄e proprie dicta quando
 n̄ sit probare, qd accusator suscipit in se onus probandi. diffi-
 cultas e. ar. teneatur saltem denunciare ex vi horum edictorum.

Multa videntur absolute & vrititer negare. sicut
 ver. correctio d. 7. ver. excoicac̄, d. 8. cum Angelo & Rosella
 Navarra in summa cap. 57. n. 184. & cap. 58. num. 63. & cap.
 25. n. 26. & in cap. inter ver. n. 332. ubi ait id significare
 Eugenium Sagam e. si sacerdos de officio Ordinarij, & Rogianum
 in responsio ad Inquiritores. idem docet num. 283. ex Augustino
 e. plerumq̄ d. 7. plerumq̄, inquit, bonam vim propterea
 sufferant aliorum peccata & facient, qd saepe deservantur a publicis
 documentis quibz ea, quae ipsi sciunt, iudicibz probare n̄ pot̄.
 Eadem probari pot̄ ex e. si tñ b̄a q. 2. vnde infert Navarra
 cum Angelo excoicac̄ d. 20. qd si iudex praecipit sub
 excoicac̄e denunciare iudicialiter crimen qd probari n̄ pot̄, in
 tali sententia ponitur in errorem intolerabilem. non videtur doceri
 toto de sigilla memb. 2. concl. 2. q. 2. Caiet. in par. q. 62. a. 1.
 & alij, quos refert & requiritur Avila ubi d. dub. 3. concl. 4. & videtur
 facere Suarez de censuris d. 20. sect. 3. n. 11. & late Thomas
 Sanchez ubi d. dub. 14. n. 10. Ratio a. e. qd denuntiatio iudi-
 cialis ordinatur ad punitionem, delictum a. qd probari n̄ pot̄, n̄ pot̄
 puniri & n̄ e. cur sit iudicialiter denuntiandum nisi ad diffe-
 mandum proximum sine ulla fructu.

In contrarium a. e. coram vris, praesertim in tribu-
 nali Sanctae Inquisitionis, ubi n̄ videtur dubium quin iubentur
 denuntiare, y etiam qui plene probare n̄ pot̄; qd in peccato sa-
 cerdotis sollicitantis ad res turpes in confessione manifestum e,
 iubetur. e. Poenitens denuntiare, ut constat ex Bullis Pontificijs
 Pij. IIII & Gregorij XV. Poenitens. a. cum sit vnicz testis probare
 n̄ pot̄, ut constat & n̄ fertur praecipit manifestandi in eos solum
 qui probare pot̄.

In hoc puncto sit 7ma conclusio. Non videtur
 negandum qd sit in Oratore potestas praecipendi in aliquo gravi-
 tari denuntiatioem seu manifestatioem delicti etiam probari n̄
 pot̄.

pot. Ita videtur fieri libet. ver. Excoicatio 2do §. 8. ubi
 dicit, qd si Iudex precipiat sub Excoicacione, ut ubi denuntietur
 in iudicio peccatum, etiam denuntiator probau illud n̄ potest
 possit, n̄ continet hoc praeceptum intolerabilem errorem, qd semper
 subijgitur salvo ordine Evangelico, & denuntiaō utilis ē ut ex
 ea habeatur notitia plenior, & procedatur ad specialem inquisitio-
 nem contra reum, & ad quaestiones, id ē, ad torturam; videt si sub-
 dito n̄ parcat praecepto incurrit Excoicacionem. loquendo ergo
 de potibili, n̄ videtur neganda haec potestas in Iudice, in aliquo
 casu gravi, nam recluso in praecepto Praelati subditus tenetur ali-
 quando denuntiare vel manifestare, licet probare n̄ pot. si e-
 ricios aliquem agere de tradendo Principi hostibus, vel prodendo
 Regib. licet hoc probare n̄ possit, quis neget teneri se illud mani-
 festare, qd bonum conu. potest ergo ēē alij casu in quibus licet
 recluso praecepto Praelati n̄ ēēt fortasse tanta obligatio denuntiandi,
 pot. in Praelato qd rei gravitatem imponere. praeceptum denuntiaōi
 n̄ probari n̄ pot. nam circumoij gravitas n̄ consistit in iudici-
 bili, sed in latitudine rei & sit aliquando ēē tanta rei gravitas
 ut sine praecepto iudicis teneatur, aliquando talis ut Praelatus
 n̄ pot. illud precipere, aliquando vero talis ut pot. illud preci-
 pere licet aliquis n̄ teneatur, quando .a. sit gravitas rei tan-
 ta vel tanta vericandum ē ex peccato ipso ex circumstantiis, &
 ex damno qd per ipsum inferri pot. civitati vel Republicae, illud
 ē. damnum commiserationem ē cum damno qd sequitur ex eo qd
 Iudex pot. obligare subditos ad manifestanda delicta occulta
 si qua probare n̄ pot. quando .a. mag. ē detrimentum qd se-
 quitur ex hac licentia iudicis, quam qd sequitur ex occultate
 illij criminis, n̄ censetur Iudex habere illam potestatem precipi-
 endi, quando .a. peccatum sit tale, ut ex eius occultate multo
 maius detrimentum patiatur civitas, quam ex illa Superioris
 potestate, tunc censetur Superior p̄be. illud precipere. hoc verō
 iudicium in particulari pendet ex multis circumstantiis, quarum
 consideratō & ponderatō relinquenda ē arbitrio prudentis in ordine
 ad casu particulares.

Confirmatur conitio ad hōiem: qd Authores
 contraria sententia supponunt circumoij edicta obligare, ad denunti-
 anda haec delicta quando probari pot. etiam si alia sint occulta.
 hoc .a. iam supponit in Superiori potestatem aliquam extra-
 ordinariam qd gravitatem horum delictorum, nam, ut supra vis-
 dimus, Iudex n̄ pot. obligare ad denuntianda delicta occulta que
 n̄ pot.

n. et in grave detrimentum alterius adhuc imminens quanto
 et occulta etiam probari possunt, et tunc per peculiarem rationem
 omni imminentis alicuius tunc potest iudex obligare ad denuntiandum
 autem peccatum occultum et a fortiori quando delictum sit
 multo gravius est ex quo timetur gravissimum Reipubl. dampnum,
 potest iudex obligare ad denuntiandum illum, licet probare
 non possit, et licet hoc non possit praecipere, citra alia delicta minus graviora.

Dicitur: haec denuntiatio est ois invidiosa, siquidem
 si probato delicto ad nihil deserviret. Sed contra, quia experientia
 constat deservire ad multa, ut supra ex subiecto rebelimus,
 nam deservit ad inquirendum specialiter de illa persona, ad vi-
 gilandum, ad procedendum, ad hoc etiam ut accedente alio denun-
 tiatore. mihi ignoto sit iam plena probatio, vel accedentibus
 aliis inditijs, quae iudex fortasse his, possit verus in carcerari et torqueri,
 et ad alia similia; quare aliqui ex authoribus opposita sententia
 fortasse, hoc non negant, sed intelligendi erunt de delicto, quod nec ab
 ipso denunciatores nec alia via probari possit, qui tunc variis
 erit, regulariter est, qui semel coram me peccavit, peccabit etiam
 iterum coram alio, ut contingit in peccato sollicitudinis in profes-
 sione, in quo delictum probatur et sufficienter per denuntiationes ru-
 gulares; et denique deservient illa plura inditijs ad torquendum
 eum ex ipsius confessione plene probatur delictum, quare iam
 delictum illud non erat simpliciter improbabile, sed probabile saltem
 remotum, quod sufficit ad denuntiatio illam non sit invidiosa.

Hinc ergo sit iam sua conclusio. Loquendo de
 facto attendendum est ad verba dictorum et considerandum an
 expresse vel implicite praecipitur denuntiatio delicti, etiamsi
 denunciator non possit illud probare. rursus consideranda est gra-
 vitas max, et denique in dubio praesumendum est praecipitum in dubio,
 plura est inconuenientia considerat superior quae sequi possit ex
 tali genere delictorum, quae subdito fortasse ignorat, et pro-
 curatorem et pro Praelato, et pro obligatione talis praecipitum, maxime
 in delictis contra fidem vel Religionem, ex quibus graviora et cer-
 tiora oriuntur damna contra Reipubl. Christianam. unde ipsi
 auctores prima sententia non negant obligationem manifestandi delicta,
 quae si in grave dampnum Religionis aut Reipubl. imo fatentur de
 facto Praelato declarare velles suam intentionem, nempe, velle se
 de delictis omnimodis quaecumque via manifestentur, quare licet verba
 dicitur dicantur sonare praecipitum denuntiationis, significat tamen
 praecipitum manifestandi rules per denuntiationem sive per testificationem,

ad quam non oportet quod testis possit probare, ut tandem de hodiernis
edictis fatetur Thomas Sanchez lib. 6. consil. cap. 8. dub. 27. infra.
Sic nona conclusio. si iudex in edictis obliget ad testifi-
candum & fiat iam aliunde semiplenam probacionem delicti, tenetur
subdito testificari. Ita docet Azuleo lib. 2. de iud. dub. 3. concl. 10.
quod testis legitime interrogatus a superiore tenetur dicere veritatem,
interrogatus a legitime quando iudex sit iam semiplenam probacionem,
ut videbitur sectione seq. agendo de testibus & quando per edicta
precipit iudex, tenetur respondere ille qui se testificari, si sit
sua delictum ex semiplena probatum. Notetur tamen in aliquibus
delictis gravioribus teneri etiam si non erant ex semiplena probatum,
ut videtur concl. precedenti.

Decima conclusio. quando edicta precipiant accu-
sacionem vel denunciacionem, certum est obligare, saltem in iis casibus,
in quibus alius tenebatur accusare vel denunciare. in hoc conve-
niunt omnes, nec fit eis ratio dubitandi. Novertunt tamen aliqui edicta
ipsa supra obligacionem precedentem addere non solum debitum obedi-
entiae, sed etiam debitum non differendi ultra terminum in edictis
prescriptum, cum tamen obligatio naturalis non obligaret fortasse cum tanto
rigore.

Difficultas est an edicta obligent ad denunciandum
vel accusandum in iis etiam casibus in quibus seclusis edictis non tene-
remur. Aliqui enim videntur absolute negare. Ita solus dicto membr.
2. g. 6. concl. 2. in fine, ubi concludit Prædictum in inquisitione
generali solum posse compellere subditos ad denunciantia crimina in
illis casibus et eo gravio, quos ipsi tenebantur extra iurisdictionem.

Sic tamen undecima conclusio. saepe tenetur subditus ex
vi edicti, licet alius non tenebatur. haec est ratio fere omnium. videtur
Navarro cap. inter verba concl. 6. n. 72. & seq. qui adducit
multa exempla huius regulae, quae tamen fortasse non sunt satis ad rem.
Probari tamen potest ex edictis, quod aliqua sunt eorum delicta, quae licet non mani-
festentur, non afferant tantum Regum, damnum ut obligent periculum
se ad denunciantiam, afferunt tamen aliquid ratione cuius sit alius honestus
denunciare, & aliunde non offert nocentem gravius pro ea denun-
tiatione potest precipi a superiore, tunc ergo iudex potest illum preci-
pere, & subditus, qui alius non tenebatur, tenebitur obviare. talis erit
blasphemia publica quam seclusis precepto Ecclesiae non tenentur au-
dentes denunciare, tenentur tamen ex precepto Ecclesiastico, ubi erit
modi preceptum non sit consuetudine abrogatum. talis etiam est
conculcinatio publicus, quem non tenentur regulariter subditi denunciare,
tenentur

tenentur in quando Prelatus visitat & precipit denunciari eius: 89.
modi peccata.

Quodecima conclusio. Ex vi horum edictorum
regulariter non tenetur aliquis denunciare Prelato ut patri,
quia regulariter ordinantur ad forum externum & ad iudicium,
atque ideo excipiuntur denuntiatioes & manifestatioes in scriptis
& coram Notario, & asseruantur ut accedente alia notitia
possit inchoari processus. ita Auila dicto dub. 3. concl. 5.
Cum hoc tenet si constaret de intentione superioris volentis den-
unciari sibi ut patri, tenentur subiti obedire seruatō ordine
correctionis fraternae & manifestare delicta etiam occulta, quorū
nulla & infamia aut probatio dummodo superior existimaretur
tanta virtutis & prudentia ut prodeesse possit & non obesse, illa &
manifestatio est iuxta ordinem charitatis, cum ordinaretur ad
bonum proximi, ut notat Bar. ubi s. cord. 66. & hinc infert
famulum qui promittit Domino sub iuramento manifestare quic-
quid scierit ab ipso furto auferri, si tamen Dominus sit iustus & prudens
& mansuetus, & qui potius obesse credatur quam prodesse, non tenetur
ad manifestandum furum, sed si est prudens & iustus, tunc &
tenebitur si non est spes corrigendi furum & rem secreto componendi.

Nunc iam dicam de illo alio genere edictorum,
quibus precipi solet sub excommunicatione intra certum tempus inuer-
tenda, quae cadunt pro damnis in pecunia, honore, vel fama,
ad his qui intulit damnificationem, & qui euentes manifestent
intra certum tempus dictos damnificatores. circa quae dicta
notandum est non esse proponenda nisi pro bonis Ecclesiae vel pro dam-
nis valde gravibus, ut constat ex Concord. Tro. c. 11. 25. cap. 3.

Circa haec ergo edicta sit 13 conclusio. Multi sunt
qui pro variis rationibus excusantur ab inuertenda censura. Primo
si ille ad cuius instantiam fertur, non intendat illos comprehendere,
tales sunt coniux & filii ipsius creditoris. ita Soto 2. de iustis.
q. 3. art. 1. in fine. & Auila ubi s. disp. 5. dub. 1. non est. prae-
miter paterfamilias ita rigore erga personas adeo sibi coniunctas,
nisi aliud ex circumstantiis colligeretur. 2do si creditor debitori
proroget terminum, censura est non habet vim ligandi in his casibus
nisi dependenter a voluntate illius pro quo fertur, si tamen transisset
terminum, non potest auferri censura iam contracta etiam creditore
volente de nouo prorogare terminum sine ablatione Ecclesiae.
3tio excusantur qui auerperunt quidem ea bona sed in alio titulo,
ut si auerperunt in compensationem iustam suorum debitorum,
qua

que aliter n̄ poterant recuperare. Circa hanc tñ compensatōem,
ut hinc fiat, multas debitas cautelas Navarri in summa cap. 17.
num. 133. & cap. 27. num. 134. Excusantur q̄to qui licet in-
vite acciperint, tñ invite excusantur a restitutione vel q̄to
impotentiam vel alia de r̄ta, hi e. n̄ inveniuntur excusatōem.
3to in his d̄b̄g casibz in quibz, qui accepit, n̄ comprehendit,
excusatur etiam a manifestando qui novit, tenetur tñ fortasse
invenire assuraōem debiti & ut vitetur periculum in pote-
rum meliori modo quo poterit, q̄ fortasse qui accepit, n̄ p̄t mune-
restituere, poterit tñ potius, si a. maneat occultus nunquam
fortasse restituat. Deniq̄ semper ille qui novit, d̄b̄oq̄ p̄-
mittere correctionem secretam si speret profuturam e. p̄o abrog-
tuo detrimento, ut fiat restitutio cum minori tactum proxi-
mi. debet tñ advertere, ne hac correctionis p̄causa crimi-
tatem fraudet ōdo suo debito, nam fur qui modo e. p̄sēns e.
h̄t in sua potestate rem ablatam, interim dum ipsum invenire
fortasse fugiet vel redetur impotens, ad restituendum.

Decima quarta conclusio. in eiusmodi delictis
denuntiatio regulariter excusatur consanguinea intra quatuor
gradus, q̄a p̄t magnam illam consanguinitatem duceretur de ma-
trione contra scripto. hoc tñ n̄ h̄t locum in peccato h̄rcis, in
quo nemo excusatur p̄ maximum nocuum publicum q̄
affert, ut docet cum alijs h̄ula ubi s̄. dub. 2. qui in bono ad-
vertit eandem limitatōem adhibendam etiam e. in alijs delictis
qua videntur in magnum Reipubl. detrimentum, tñ tenetur
a. tunc consanguineis magis vel minus propinqui secundum
proportionem grauioris nocuum q̄ ex tali delicto sequi p̄t.

Decima quinta conclusio. in his d̄b̄g casibus
attendenda etiam s̄t, ut saepe diximus, damna, qua denuntiator
sibi timet ex denuntiatōe in honore, vita, vel pecunijs, quo e.
grauiora hac fuerint, eō grauius debet ex delictum e. maioris
nocuum contra bonum cone. ad hoc ut obligetur denuntiare
vel manifestare cum damno e. detrimento proprio. ite h̄ula
ubi s̄. cum alijs.

Decima sexta conclusio. i. quibz delictum
dictum e. in confessione. sacrali, nunquam p̄t denuntiare,
quibz vero dictum e. eas petendi consilij vel remedij e. regulariter
n̄ tenentur, ut Advocatus, Medicus, obstetrices, Theologus & alij
similes, oportet e. eiusmodi secretum seruari ad commodum
vite humane. dixi regulariter, q̄a quando ex occultatōe
seque-

sequeretur damnum Regum. vel alienig. Ity, qd sua culpa inferre vult, ille damnificator iniudg, n tenemur nec potius ei fidem seruare, cum ipse n vult cessare a damno inferendo. videtur Auila ubi s. e. Molina tom. 2. de iud. disp. 3. n. 6.

Decima septima conclusio. Quando creditur Prelaty n adhibetur remedium nec exaratur denunciatioem, quocumq ex caa hoc proueniat, nemo tenetur denunciare, hunc e. cessat oio rto denuntiandi e est actio otiosa. Ita Auila cum alys dicta disp. 3. dub. 3.

Decima octaua conclusio. quando precipitur denunciatio aduentibus, n illigatur de y qui audierunt a persona leui vel ignota quam n potit declarare, hanc e. etiam est de nunciatio inutilis. Ita Auila e alij ubi s. dub. 2. talis bn potit ee. casy e tantum periculum potit ex occultate imminere, ut quocumq notitia est utilis ad aliquam cautelam adhibendam vel ad aliquid aliud, ut si aliquis a persona sibi ignota aduertet actum ee de occidendo Principe die sequenti in tali loco vel a talibz personis, a dubito quin teneretur illam qualescumq notitiam couicere.

Estat bene dubium quante tempore durent hac edita e eorum obligo post promulgationem; e quidem si sermo sit de edictis qua publicantur tempore visitationis ordinaria in principio Quadragesime, n obligant per totum annum, sed per partem temporis qd moraliter sufficit vni visitati generali v. g. per unum vel duos menses, unde aliqui dicunt durare vsq ad octavam Pasche, alij extendunt vsq ad Pentecostens. qui ergo ante vel intra illud tempus nouit ea delicta tenentur denunciare, qui vero transacto illo tempore nouit etiam delictum fuisse prius commissum, n tenetur denunciare. ex vi edictorum. si tn intra illud tempus nouit e culpabiliter omisit denuntiationem, an tenetur post finitam visitationem, multi affirmant; ego tn dubito, qd videtur ee obedientia alligata ad illud tempus. Deniq si inculpabiliter omisit denuntiationem qd, quolibet casum, crediderim postea n teneri. de edictis Inquisitorum aliter dicendum e durare, scilicet per totum annum donec iterum publicentur. Ita Auila ubi s. dub. 5. hac e. e. a aperta intentio Prelatorum in eiusmodi edictis

Circa hac via edicta aduerte primo solere in ijs a trig-nari tres vel sex dies pro termino intra quem teneantur subditi denun =

denuntiare, qui dies numerati sūt, nō a die, promulgationis edicti, sed a die, notitia quam quisq; hīs de promulgatione, datur e. ut videlicet potest complere, & considerare, de rebus denuntiatis. Ad uent. 2do uolere, etiam uoce, praecisionis conuocari populum ad audienda eummodi edicta in aliquo templo a Praelato, nō e. a iustitia Praelati obligare, oēs sub peccato mortali, nam in magna ciuitate, vel oppido, impossibile, eēt oēs in uno templo conuenire, & e. ergo creditur Praelatos prudentissimos hoc intendere, ut seculū qd conueniat illuc maxima multitudo, ex qua ad oēs alios potest fieri, deriuari notitia, edicti, & qd singuli curent, de rebus in edicto propositis sufficienter inuolui quantum necesse fuerit ad obediendum, quare, qui certū sciret, nihil ad eum de edicto pertinere, nō teneretur se ipso amplius inquirere.

Deniq; circa edicta, quib; excommunicantur damnificatores, si nō restituant vel serentes, si nō reserent, aduersus semper obligare, donec damnificator satisfaciat, nisi fortasse author edicti fuerit defunctus, vel amotus ab officio, tunc e. expiras eius praecceptum, ut notat Nauerrus in manuali cap. 27. num. 2.

SECTIO III

De Testibus, et eorum obligationibus.

Ex iis, quae pertinent ad testes multa dicta sūt in superioribus agendo de Iudice, & denuntiatore, reliqua in praesenti breuiter disceptemus. Dubitatur ergo primo, utrum testis teneatur aliquando propria sponte, u. offerre, ad testificandum. Supponimus nō teneri ex Iustitia, ut docet ex omissione testificationis nō teneri ad restitutionem, parti laesae. uideatur Lotz § de Iustitia g. 7. art. j. & de sigillo memb. 2. g. 7. concl. 3. dub. 5. Nauerrus in man. cap. 25. n. 44. & cap. inter uerba n. 113. & segg. & Thomas Sanchez lib. 6. consil. cap. 5. dub. 2. Dubitatur an teneatur saltem ex charitate, vel alia uirtute.

Ad breuiter primo teneri quod ad eius testimonium necessarium e. ad impediendum graue, damnum Reipubl. vel alienig. sicut qd aliter uitari nō potest. haec conij. e. constat ex conij. obligacōe charitatis, quae quidem obligat singulos ad uitandum graue, damnum alienig. sine graui nocimento proprio. imo impediendum poterit tantum e. Reipublicae, damnum, ut teneatur

utribus

subire illud imperare etiam cum vite periculo, ut ait Solus 91.
 De sigillo ubi sit. hinc a. inferitur qmo in predictis casibz
 tenent etiam testificari eos qui alias a testificasse eximuntur,
 ut Ep. Curia, hoies criminosi &c. qz ab obligate charitatis
 nemo eximitur. 2do inferitur excusari testem ab hoc onere
 offerendi se quando timet sibi vel suis grave damnum cui n
 responderet auxilium proximi, imo si ex testificade immi-
 neat aequalis damnum alteri etiam innocenti, n teneor vni
 succurrere cum aequali damno alteri, vnde si aliquis condemnat
 qd homicidium qd tu scis, factum ab alio, n teneris sponte pro-
 fiteri malefactorem ad liberandum innocentem, ut bene notavit
 Crenial de verbo iudicialis. qd in §. de testibz. num. 7. qd
 licet vng sit innocens, alter tñ iam natus n e. cae iniusta, alteri
 illius damni, & sicut ipse qd se licite liberare, ita ego possum
 illum occultare & permittere malum aliorum.

2do dicendum e pro punitione iusta delin-
 quentis neminem tenari, se offerre ad testificandum. ita solo de
 Iustitia ubi sit & alij coniter, qz ex eo qd n panitatur peccatum,
 parum aut nullum sequitur proximo aut Reipubl. no. uerimentum.
 Sed quid si accusatori ex defectu probatioz grave imminet
 damnum? Rñ consider si sponte e quando n tenebatur acce-
 sauit, sibi imputet qui nemine cogente, tali periculo se exponit.
 si vero tenebatur accusare, teneor me, offerre, si vides testimoni-
 um meum necessarium ee. ne in probaoe deficiens grave damnum
 incurrat. ita Nauarr. dicto cap. 25. n. 47. Letty in prax. cap. 30.
 dub. 6. n. 44. & dub. 8. n. 36. & alij. De 2da tñ parte valde
 dubito quando reus n e cae iniusta illig damni qd accusator patiat
 tunc e. cur teneor ego ex charitate impedire damnum accusa-
 toris cum aequali vel maiori damno reus rei accusati?

Dubitatur 2do: vtrum testis citatus a Iudice te-
 neatur ex Iustitia testificari. Certum e peccari contra Iustitiam
 si scienter testificetur falsum positivum sive in cae civili sive in
 criminali, ut si dicat bonum ee Petri cum sit Pauli, vel Joannem
 deliquisse cum n deliquerit, atqz adeo in his casibz fieri oio ad
 restitutionem damnorum que consequuntur ex falso testimonio.
 dubium e quando negativu e & sit quando vel n dicendo veritatem
 e ex de cae aliquis iniuste, laeditur ab qd reario, aut tunc peccat
 testis n solum contra obedientiam & charitatem, sed etiam contra
 iustitiam cum onere restitutionis. corior sentia docet peccare
 contra iustitiam cum onere restituendi. ita Solus, Nauarr.,
 & alij

et alij apud Leniam cap. 30. dub. 8. In verbo test. restitutio n. 8.
et num. 44. et alij quor. aguntur. Matberg in pari. tract. 6. cap. 2.
dub. 7. hinc inferunt multi idem dicendum esse de teste.
quem Iudex. vult citare, ipse. a. ex industria se abscondit ne
sibi illi preceptum Iudicis intimari, vel saltem postquam citatus
est, dolose eludat citationem ne compareat, vel postquam comparuit
ne interrogetur. Ita Thomas Sanchez dicto lib. 6. consil.
cap. 5. dub. 3.

Alij docent hoc non esse peccatum contra iustitiam
communis, sed contra charitatem, contra obedientiam, vel
contra iustitiam legalem, aut contra Religionem iuramenti, atque
ideo non afferre debitum restituendum, hanc dicit esse probabilem
sententiam ubi si ipse videtur in eam inclinare, non est ad id defini-
tione. eandem docet expressis Molina tom. 1. de sub. disp. 83.
et tom. 3. disp. 709. n. 4. et alij recentiores.

In his sententijs prior est satis probabilis pre-
sertim pro auctoritatem, posterior fortasse est verior. et maxi-
mis loquendo de teste, qui se abscondit ne ipsi intimetur Iudicis
preceptum, ille quidem notandum, hatur precepto, nam preceptum
sicut lex non obligat quando non intimatur, et in hac parte con-
venit etiam Matberg, quod ille ad id debet ex officio dicere
veritatem, sed solum quaeritur ad hoc ut ei officium imponeretur,
imo off. hoc ipsum admittit in eo cui iam legitime iniuncta
est Iudicis citatio et falso opponit impedimentum alij ut se
excuset. de illo d. qui iam a Iudice presente, interrogatur
probari etiam potest, quod non tenetur aliunde testari verum nisi vel
ex Religionis iuramenti, vel ex precepto Iudicis et faciendo veri-
tatem non peccat contra aliam veritatem.

Dicunt teneri etiam ex officio testis sibi im-
posito, sicut Iudex tenetur ex officio profiteri sententiam pro veri-
tate, atque ideo struunt peccare contra iustitiam. Sed contra,
quod Iudex tenetur ex officio assumpto, et per consequens ex quasi
contractu implicito in ipsa assumptione officij, testis vero qui
non vult acceptare officium testis, solum peccat contra obedi-
entiam non acceptando illud, non vero contra debitum iustitiae ortum
ex officio assumpto.

Dicunt aliqui officium illud licet non sit a
teste acceptatum, et tamen iam a superiore impositum qui iustitiam
supplere potest acceptationem ipsius testis, nam de espell. pro dominium
altam quod habet, sicut potest invito Domino preceptum imponere, servitatem
francusardi

transcendi per ipsum ad moenia civitatis, sic p̄ invito im = 92.
ponere officium testis sine ipsis acceptis. Ita Matorg dicto
Sub. g. e. e. solutio probabilis, n̄ tñ satisfait d̄o, q̄ in primis
videtur satis durum e. novam q̄ Republ. seu magistratū impo-
nat subditis obligavim de. Iustitia circa actiones personales.
It̄ eadem Republ. iuris de. censuris transferre dominium bo-
norum ab uno in alium, n̄ tñ videtur p̄e regulariter ponere
unum subditum in dominio alteris seu facere q̄ vnḡ teneatur
de Iustitia obedire alteri. r̄e. a. differentia ea videtur e. e.
q̄ circa bona externa n̄ p̄eet Republica aliter disponere nisi
p̄eet transferre eorum dominia, aliq̄m̄ occurrente necessitate
publica n̄ p̄eet sine Iudicio evertere domum invito D̄o.
oportuit ergo q̄ haberet potestatem ad dandum ius iustitia
circa domum vel alia bona, at vero circa actiones personales
p̄eet sufficienter providere per obedientiam precipiendo illas quan-
do oportuerit. q̄ si subditi n̄ obediunt, poterit eos punire, nec huic
inconvenienti occurreretur quamvis p̄eet obligare eos ex iustitia
ad actiones personales, p̄eet. adhuc rebelles n̄ venire, n̄ ergo
oportebat multiplicare vincula sine necessitate e. utilitate.

A. potestatis a. e. optimum signum ad agnendum
effectum huius potestatis, q̄ aliquis p̄eet aliquis dicere in quocunq̄
p̄cepto Republ. intererere. It̄ t̄m̄ obligavim, sicut obedientia,
e. iustitia, utq̄ adeo peccare contra Iustitiam subditum n̄ obedi-
entia magistratū, quando precepit v. g. meditare e. ornare vias pu-
blicas, occurrere, aliquid d̄nare, vel quid simile, q̄ tñ nemo dicit.
fortasse in aliquo raro casu p̄eet Republica imponere, reo ser-
vitutem per modum poenae, ut a. ut verè fiat. r̄e. t̄m̄ e. alia
r̄e, q̄ illi hoc erat dignus vel ferè dignus morte, quare sicut capti
in bello iusto contrahunt iudam servitutem pro vita quam
acquirit a tutore, it̄ p̄eet contrahi iudam servitutem loco mortis
vel gravissima poena corporalis quam velle. p̄eet subditus pati,
regulariter tñ videtur hoc excoere, potestatem Republ., nec
sines videntur voluisse ita se subdere Republica ut p̄eet eos
ex iustitia obligare ad actiones personales, quod e. Eadem ser-
vitus nisi obligat ex iustitia ad actiones personales exhibendas,
n̄ videtur ergo dicendum q̄ p̄eet iudex obligare testem ex iusti-
tia ad dandum testimonium, sed solum ex obedientia. Adde
licet id p̄eet facere Republ. de potestate absoluta, n̄ tñ p̄eet
retur ad facere, nisi satis clare exprimeret neam voluntatem
obligandi tali modo, sicut nec in alys p̄ceptis, q̄e. cōtr̄e

a Ma =

a. Mandatum imponitur, presumimus eum velle obviare ex
iustitia putatos, quia nimirum hoc non exprimit; habens ergo
testem non testificantem peccare, quidem non contra obedientiam
non contra iustitiam, et ideo non teneri ad restitutionem nisi poenae
falsum testificatio fuerit causa damni illati, quam sententiam
limitat Molina ubi dicit, et non habet locum quando testis accedens
ad testificandum in causa est veritatem calando, ut is, in cuius
favorem tenebatur verum dicere, non adhibeat alios testes, atque
ideo ius suum non defendat. An verò teneatur testis ad res-
tituendam poenam quam reus solvisset si non ipse testis
falsum testificatus fuisset, diximus, disputatio procedenti sect. 8.

Pro contraria sententia obicit solent exemplum,
si v. g. iudex praecipiat illi proferre scripturam aliquam ad
causam pertinentem et tunc eam occultare vel lacere, debet
restituere, parti cui intererat scripturae prolatio, et simili-
ter teneris si oculos testimoniant quod iudex praecipiat proferri.
Et ex dictis negando conseq. quod scriptura est res externa de qua
Repubblica potest facile disporre, et applicare ea uni parti
saltem quoad usum, quoties et iudex aliquid decernit circa
bona externa, eo ipso dat ius litiganti super illa bona, et per-
consequens impediens unum illius rei facit contra iustitiam.

Dubitatur Itaque, utrum liceat inducere teste
ad testificandum verum quod ipse ignorat, vel e contra ad testifi-
candum falsum quod ipse exhibet verum. Quod primum par-
tem certum est utrumque peccare scilicet tam involuntariam quam
testem inducendum; hanc quidem se exponat se periculo falsi
testimonij, illum vero se inducit testem ad peccandum,
neuter tamen tenetur restituere, postquam certo scit verum fuisse
testimonium, ut docet Navar. in man. cap. 28. n. 45. quod
venere nullum damnum irrogavit, sicut nec qui in auro
solo rem certo suam ab alio recuperavit tenetur restituere.

Quoad eandem vero partem certum est non licere
inducere aliquem ad testificandum falsum quo testimonio
falso ego obtineam, rem non meam, licet ipse testis exhiberet
rem meam, hoc est. his malitiam contra iustitiam, ut patet.
Dubium est quando ego habeo verum ius, de hoc a. obtinendum
oporteret probare aliquam circumstantiam falsam quam testis
putat esse veram, ut si ego habeo verum ius de domum
quam Petrus mihi debet ex contractu, et testis putat deberi
mihi ex testamento, an possit eum inducere ad testificandum
ad quod

Id est ipse putat esse verum. Aror j. tom. lib. ii. cap. ii. g. 2. 93.
Iustus tom. 2. de Religione lib. 3. de iuramento cap. 14. n. 8.
Thomas Sanchez lib. 2. tom. j. in decal. cap. 8. n. 50. dicunt
id est si iurare. res a. et si, si licet ille non iuret scienter falsum,
re in vera adducit Deum in testem rei falsa, ille, a. qui positive
inducit, iam ex se. ~~non movet~~ movet et hortatur ad hoc ut Deo
asseratur in testem illy falsitatis, quod quidem videtur intrinsece
malum et irreverentia contra auctoritatem divinam, quam
quidem non coheret malum adducere, in testem falsitatis, sed
procurare, etiam quod id fiat. Ego tamen non video cur non licebit tunc
iurare, a teste, quod iuret non quidem rem ita esse, sed se existimare
rem ita esse, tunc, e. nec formaliter nec materialiter iurat falsum
sed verum, nam verum est quod existimare rem ita esse, quoad
effectum serio tam utilis erit petenti si testis iuret cum hac
reflexione, quia si iuret directe, rem ita esse.

Dubitatur quoque: utrum liceat res obijcere atque
crimen testi quo eius testimonium infirmetur. de hoc agemus
infra cum dicemus de obligatoribus quas habet res.

Dubitatur etiam: utrum liceat testi pro testimonio
ferendo aliquid accipere. Res primo pro labore itinensis,
pro expensis, et lucro cessante vel damno immergente. Navar.
cap. 25. n. 148. Covarrua. in regula peccatum parvo. 2.
§. 3. n. 2. Molina j. tom. de iustitia dig. 23. veric. de
teste. Dicendum de pro falso testimonio nihil pro licite
promitti, quod ordinatur ad finem intrinsece malum, et quidem
quod si acceptum est, debet restitui ante testimonium praestitum,
quod factum tamen non debet restitui iuxta regulam generalem quod ac-
cepta ob turpem causam v. g. ob homicidium vel quid simile,
non debet restitui, quod iam praestitum est aliquid pretio estimabile,
pro quo habitum sit retinere illud pretium, de quo alias.

Ita denique pro vero testimonio dicendum non est
aliquid recipi et acceptum debet restitui. haec est ratio, ut constat
ex Molina ubi supra et Lessio lib. 2. cap. 14. num. 65. Testis
a. multis ex eo quod testis tenetur ex iustitia verum dicere, hoc
tamen, ut videmus, non est vero verum. Melius ergo pro ex eo quod illud
verum testimonium recipiendum se non est aliquid pretio estimabile,
nam si prescindas a labore ac itinere et ab alijs, pro quibus
sit pretium accipi, ipse sola veritatis manifestatio ex se non est labo-
riosa nec digna pretio, sicut si mihi sitiienti vas aquae dares, non
potes pro illo aureum nummum exigere, cum res non sit digna
tanto

tanto pretio ex applicet mihi est valde utilis.

Dubitat. Quid: utrum testis qui per ignoran-
tiam testificatus est falsum, teneatur suum testimonium retractare.
R^o breviter teneri si ex ipso testimonio sequatur damnum alteri,
et querat fore vitalem retractationem, eamque potest facere, sine gravi suo
damno. hoc est communis quam docet Thomas Sanchez lib. 6. consil.
cap. 5. dub. 21. et sumitur ex Lessio partim in presentia cap.
30. dub. 7. n. 35. partim vero cap. 11. dub. 22. et Molina
tom. 5. de iustitia tract. 4. disp. 40. a. 2. et 3. qui dicunt
eum qui bona fide putat esse verum et publice infamavit aliquem
imponens illi aliquod falsum, teneri ad restitutionem ubi primum
agnoscit suum errorem si speret profuturum et potest sine gravi com-
modo.

Probat. a. Lessio. q. qui detinet alienum inuito
Dno tenetur restituere si primum cognovit esse alienum. Simi-
liter qui detinet famam alienam. hoc est exemplum non videtur
simile, q. ibi tenetur restituere rationem rei accepta que manet
apud ipsum, in vero a. casu diffamator non tenetur rationem rei ac-
ceptae, cum ipsa fama non maneat apud illum, nec tamen tenetur
rationem iniuriae suspicionis, cum supponatur non recedere diffama-
tionem vel testificando falsum et aliter debet probari illa
obligatio.

Melius ergo exemplum adduci potest illi qui ex
inadvertentia vel putans id licere, applicuit ignem domui alie-
nae, nam ubi primum agnoscit errorem vel advertit id non licere,
tenetur extinguere ignem si potest sine gravi damno proprio, alio-
quin tenetur ad restitutionem damni. Similiter qui falsum
testificatur applicuit ignem fame alienae, tenetur ergo ubi pri-
mum advertit errorem extinguere incendium. utriusque tamen obli-
gatio reddenda est ratio. P. Molina dicit diffamatorem illum
teneri quasi ex officio, sicut iudex qui per errorem aliquem in-
iuste condemnavit, tenetur, ex officio errorem cognito sententiam
revocare. (ceterum licet hoc ratio probet in iudice et fortasse
in teste, qui ex officio testis, quod attingit, potius ad hoc impli-
citi obligari, si tamen vivo quomodo locum habet in alio diffamatore
vel in eo qui applicuit ignem domui alienae ex inadvertentia,
hic est nullum esse officium ratione cuius hoc factum implicitum
inierit.

Qui potest rationem generalem commendare et ex eo
quod diffamator ille vel testis, quamvis non retractant suum dictum,
cententur

94.
censetur moraliter eade illis damni permanentis & infamia
continuat, atq; adeo ex nunc iniuriat, teneat ex multa accep-
tione n quidem preterita rei preteriti, qd n cessantes nunc con-
sentur moraliter conservare, moraliter nunc testimonium &
infamiam ex ipso recusat, sicut etiam qui n amovet ignem
quoniam applicuit censetur moraliter conservare, & continuate in-
condium.

Quis hoc rō probat ad retractandum etiam cum
gravi damno, qd sicut n tenetur & non diffamare, scienter nec p̄
ab hoc excusari etiam ob grave damnum, sicut etiam tenetur re-
tractare, si ipsa n retractio e moralis conservatio precedentis testi-
monij falsi, nec excusabitur qd grave damnum qd timet. Quod
p̄ hoc dicit negando seq: nam ille qui sine gravi damno n p̄ re-
tractare dicitur nunc, n censetur eade moralis respectu conservatio,
moralitas e. denuntiat ex fundo qd prudentes hōs ed existit
mandum hunc hōiem adhuc e in illa opinione, hoc a. fundu
hō dum videt ita dixisse, & postea cum adit & p̄t n in sinu
are contrarium, n. a. iam est mortuus vel longe abens n cense-
retur moraliter, nunc id dicere sed solum dixisse, & similiter si
adit ad hō n p̄ sine gravi damno retractare, qd dixit, n cense-
t id nunc dicere, nec conservare ^{proferitur} illud testimonium, hinc
ergo e qd grave damnum excuset ab iniuriis in prima testifi-
cāde falsa, qd semper e verum qd falsum testificavit, excusatur vero a
n retractando qd bona fide dictum e, qd n censetur moraliter nunc
testificari qui sine gravi damno retractare n p̄.

Ceterum hoc rō n videtur qd huc sufficiens ad fun-
dandam illam obligatiōem. Primo qd n e vtilis, n e. hō locum in
applicante, ignem domui altera, qui tñ tenetur ex iustitia contingere.
p̄e incedorum ubi primum advertit, & tñ tunc etiam si sit preterit
n conservet ignem magis quam si longq abest & n fundatur obligatiō illa
reflexam vel refractam ita etiam qd deq; ita videt suam etiam ut
simul ex ipa nunc retracta in aliqua conservatiōe morali.
in aliqua conservatiōe morali. Edo qd sequeretur eum etiam qui vera-
ment affirmavit aliquid falsum, qd creabat verum in mēe indifferenti
nec inferente damnum alicui, teneat sub peccato periurij ad retractan-
dum qd dixit si comode p̄, ubi primum agnovit se fuisse receptum,
qd quantum n retractat cum p̄t, similiter censetur moraliter
e e peristere in eadem assertione, & conservabit illum assertorem apud
hōibiles quem genuit adducto deo in testem illij falsitatis. (Or =
sequens. d. e. contra vram vram confessoriorum, qui transacto perjurio
n

incurant de obligando poenitente ad retractandum dictum in eius
motu materis & nec in suo casu oritur obligatio ex eo quod non retrac-
tans existenti eo existimetur confirmare quod prius dixit. Tertio
venit, quod saepe saepe illi qui acciderunt de retractionem, ignorant an
ipse possit quare sine gravi damno retractare vel non. Et licet non re-
tractet, non conservat moraliter infamiam, non est conservat moraliter
nisi apud illos qui vivunt ipsum potest sine gravi damno retractare
vivit.

Aliter ergo explicari poterit universatiter dicens
vniuersum teneri quidem ex iustitia non solum ad non inferendum in-
ceter damnum alteri, sed etiam ad procurandum quantum commode pos-
terit ne ex sua actione sequatur damnum alteri. Prior quidem obli-
gatio est absoluta, nunquam est, potius velle dicere inferre damnum
alteri, sive in fama, sive in bonis, sive in vita, &c. Posterior vero
obligatio est cum limitatione scilicet quantum commode potest. Hinc
est patrem familias teneri ex iustitia nunquam detrahere proximo,
tenetur etiam procurare ne sui domestici detrahant, ad hoc tamen non tenetur
cum gravi incommodo, sed solum quantum commode potest, si a commo-
do non potest, non impeditur ipsi, quod tunc licet se mere permittit nec peccat
contra iustitiam, quod non laedit proximum sed permittit laedi. Sic ergo
tenetur etiam vniuersum hoc. Eodem genere obligationis iustitia proci-
rare ne ex suis actionibus peccatur proximo nocentem, quod sicut
tenetur procurare ne ex actione suorum de sequatur, multo magis te-
netur curare ne sequatur ex actione sua. Ille ergo qui inconni-
tenti applicuit ignem domus, aliena postea errore cognita tenetur cu-
rare ne ex sua actione sequatur illius damnum proximi, & ideo
tenetur incendium extinguere, quod si non exstinguit iam verè sequet
damnum ex sua actione praeterita. in hoc a. sensu est obligatio
modo habere veram sententiam quod dicebat Molina, scilicet hanc esse
obligationem quasi ex officio, quod nimirum vniuersum prout governa-
tor suarum actionum tenetur earum errores corrigere, sicut pater
familias tenetur corrigere errores domesticorum ne inferant no-
xamentum castrois. hanc ergo de. eadem diffamator est tertio
falsus licet non peccaverit, tenetur postea ex iustitia retractare
si commode potest, non tamen tenetur cum gravi incommodo, quod tunc ipsi
non inferunt damnum sed permittunt, sicut a. id permittit quando
non potest impedire sine gravi damno proprio, multo est minor est obli-
gatio impedendi quam obligatio non inferendi damnum positivae, ut dicit.
Sine infero primo est ille qui cum iuramento
affirmauit aliquid falsum in materia indifferenti, quod peccabat verum,
non tenetur

qua diximus loco citato. Sicut si ex testificatione timeam notabile
damnum mihi vel meis in fama, honore, divitijs &c, imo si timeam
damnum in pace, amicitia, concordia. Videatur Soto de sigillo
memb. 2. q. 7. cond. 3. 3. 5. & de Substantia q. 7. a. j. Navar.
cap. inter verba n. 730. & alijs segg. & in summa cap. 17. num.
128. & cap. 25. n. 44. nam preceptum Secretis, non obligat cum
tanto detrimento in causis ordinarijs, pp. bonum tñ couer. tenemur
etiam cum graui detrimento testificari, imo e. aliquando pp. bonū
punitatum proximi qd secundum regulas prudentia & charitatis
preferendum est proprio periculo.

Hinc infert Nauarri dicto cap. inter verba n. 733.
neminem regulariter teneri ad testificandum vel respondendum ad
dicta generalia. Episcopi, si oportet, re suis expensis ad locum
vbi e. Epus vel eius Vicarius. Infertur etiam si iudex sciens
damnum venturum testi ex testimonio, nec providens ne sequatur,
cogat tñ ad testificandum, peccare cum obliq. relictuensi, tēdem
a. n. teneri, ut diximus, ad respondendum, qd n. interrogatur iniuriam.

Alijs etiam iure repelluntur a testimonio
dicendo, qd criminon publici, ut infames, contra fideles, alij ob alios defectus,
ut amentes & mulieres in certis casibz, item amici vel inimici,
domestici, serui & alij de quibz in cap. si testis q. 3. s. l. uel
verb. testis 3. j. S. Thomas in pres. q. 70. art. 3. Soto lib. 5. de
iur. q. 7. a. 3. alij vero excusantur ut Episcopi, in l. neg ho-
nore. C. de Epis & Clericis. Item excusantur Clerici cap. quan-
quam j. q. 2. Tunc tñ eas personas qua repelluntur ut inha-
biles, teneri tñ testificari, praesumpta. Iudice, ut notat Nauarri in mea.
cap. 25. n. 51. qd illud testimonium quomodo n. inuicatur a
parte contraria, & semper ad aliquid deseruit, licet n. faciat plenam
fidem, ut et ex Bart. probat Nauarri.

Ultimo loco excusantur a testificatione i. qui rem
accepimus sub secreto. & quidem si secretum oritur ex confes-
sione Sentali in nullo casu licet illud revelare, qua obligatio n. soluit
locum hñ in Confessario, sed in alijs personis, quales s. Praetor quon-
dam dicit Confessario ad obtinendam facultatem pro cane reuerato.
Item Doctor quem consuluit, & interpres qui adfuit Confessionis, aut
si quis alij cane vel curiositate audivit. Item qui scriptum Confessi-
onis inuenit vel qui fingendo sacerdotem Confessionem audivit,
haec e. oia veniunt sub sigillo pp. reuerentiam Smti, si tñ aliunde
habeatur positio de eadem res extra Confessionem, n. impedit si-
gillum Smti eam revelare, casti tñ procedendum e. ne forte
aliqui

aliqui scandalizentur.

Loquendo de alijs quos explicitè vel implicitè sub secreto alicui manifestantur, regula etiam generalis est p[ro] testem de ys de ponere, quando imminet grave damnum publicum vel privatam ex malitia illis qui secretum committit, ad q[uo]d t[ame]n auertendum testi- monium sit necessarium, & hoc quidem etiam si cum iuramento est promissum secretum, q[uo]d iuramentum h[ab]et obligat ad faciendam aliquid q[uo]d secundum se est illicitum. quando vero tale damnum non imminet, ac obliget secretum h[ab]et obstante præcepto Iudicis, negant ali- qui apud Lessium in pres. cap. 30. dub. 6. Quis t[ame]n est vera sententia docet tunc obligare secretum. ita multi quos refert & sequitur Lessius ibi & late Molina tom. 5. de iustitia dia. 5. Cas. a. 8. q[uo]d sicut præceptum superioris secundum se obliget, h[ab]et t[ame]n contra hoc male secreti, cuius videlicet recedentes in maximam Reipublicæ perturbacionem, nemo e. audeat consilium petere, in suis dubijs, si secreti consulentem teneri ad eum Iudici manifestandum, sublato a. consilio peccatores venirent facile in profundum iniquitatis & desperationis.

Hinc excusantur a detegendis delictis Torquati, Meieri, Procuratores, Chirurghi, Obstetrices & similes persone quib[us] sub secreto explicito vel implicito revelantur delicta pro remedio vel consilio obtinendo. Item & de ijs quib[us] sub secreto mani- fidatur delictum commissum. Aliud a. e. de his qui delictum suum vel viderent vel adirent & postea promittunt illud non revelare, hæc v. promissio etiam iurata h[ab]et obligat Iudici legi- time interrogante, & e. de re illicita, videlicet de h[ab]et manifestando q[uo]d extra secretum noveram. similiter h[ab]et obligantur promissione secreti q[uo]d qui sub secreto vocantur ut interrogant ipsi delicto committendo, hi e. h[ab]et accipiunt notitiam delicti sub secreto, sed proprii oculis vident nec possunt se obligare ad occultandum. Iovis q[uo]d proprio visu perceperunt, ut notat bene Molina ubi s. n. 8.

Quando a. testis qui tunc r[ati]o secreti sine ex alio cogite h[ab]et tenetur respondere Iudici adhuc interroganti, quomodo debeat respon- dere & quia agere scilicet ubi debeat ut h[ab]et sit periturus, tractat late Tho- mas sanctus tom. 1. in decal. lib. 3. cap. 6. n. 23. Sæpius qui bene- volens cum alijs p[ro] testem iurares se id necesse intelligendo de re, qua tenetur dicere, q[uo]d illud verbum nescio in actu illo iudiciali sit bene- recipere illum sententiam, scilicet nescio ea notitia de qua in presenti p[ro]m interrogari. quis vero faciet testis quando d[icit] debet quomodo debeat Iudici respondere, & aliunde cogitur debet respondere sine gratia deliberandi vel

vel consulendi; de sua obligacōe, dicemus sectione sequenti in dubio inniti
circa obligacōem Rei.

SECTIO IIII

De Reo et eius obligatione, quando a Iudice interrogatur.

Suppono Iudici h̄ legitimē interroganti h̄ debere, reum fateri verita-
tem, ut si Iudex careat iurisdictione, vel eam h̄at impeditam, vel sit
iuris ordine ceterali h̄ arcuato, ut si reum interroget h̄ procedente,
semiplena probacōe delicti vel in iuris expressis e. 6, fuit. a. semiple-
nam probacōem vng testis si exceptio maior qui sit oculatus e iuraty
h̄ particeps in crimine, nec actor, sed oīo distinctus ab accusatore aut
ab agente vicem accusatoris. videatur Nauar. in man. cap. 25. n.
35. e. cap. inter verb. n. 725. loto s. de test. g. 6. a. art. 2. e. Tho. Sanchez
lib. 6. consil. cap. 3. dub. 29. Testis verō qui e particeps in crimine, regu-
lariter h̄ e testis legitimus, ut cum alij notat silu. verb. testis g. j. exceptis
quibusdam delictis, que in iure excipiuntur. An vero duo testes complures
delicti faciunt semiplenam probacōem, que obligent ad respondendum, h̄ pauci
Doctores salmanticensis aliquando conuicti responderunt negativē, h̄
videtur fundari habere in l. fin. C. de accusat. vbi testimonium socij
infirmiter dicitur, e. a. hoc responsum contra Lesum cap. 29. dub. 7.
n. 151. Iudicia etiam debent eē talia que faciunt semiplenam prob-
tacōem ut notat Nau. cap. inter verba vbi s. ex Batt. l. fin. ff. de
quæstionibz.

Hinc inferitur primo h̄ licere Iudici conuictum de vno
crimine, de quo erat infamatus, interrogare de alio de quo h̄ laborat
infamia. Ita Soty de sigillo g. 6. dub. 5. e. alij contra Petrarum in
qto dicit. 19. g. 4. videatur Crotaz in pres. 3. 70. art. j. e. opus. 17.
responsionum responsione. 5. dub. vlt. Nauar. in man. cap. 25. n. 26.
e. Sanchez dicit lib. 6. dub. 21. In duobz tñ casibz id licet. primo
quando crimen de quo reus conuictus e, ita e conexum cum alio ut iam
censatur infamatus de vtroq, v. g. infamatus e conuictus de adulterio
si maritus adulterum inueniatur occisus in lecto, potest legitime interro-
gari de homicidio. item conuictus de homicidio h̄oris inuenti nudi,
potest interrogari de furto. 2dy casus e quando enim crimen e cor-
amdiastria alteris, ut conuictus de conuictione turpis cum quella, potest
interrogari an eam deflorauerit.

Inferitur

Inferitur 2do n̄ p̄c̄ Iudicem interrogare reum de com = 97.
 plitibz e' socij n̄dum infamatis, nisi eo casu quo ipse reus
 tenetur etiam n̄ rogatj eos revelare. ita Soto 8. de Iustit.
 q. 6. art. 2. post 5. concl. e' fatig de sigillo memb. 2. q. 6.
 concl. q. 5. n̄ p̄ceder contra iuris ordinem interrogat de
 socijs e' hac via manifestentur, non poterit Iudex eos iudice
 interrogare nec punire, nec ipsi interrogati tenentur respon-
 dere, q̄a tota illa malitia Iudicis procedit ex iniuria Iudicis,
 tenetur tñ reus manifestare complices ut notat Soto ubi s̄.
 Navar. in man. cap. 18. n. 57. Sanchez lib. 6. consil. cap. 3.
 sub. 22. e' regg. quando eorum crimen pendet adhuc in futu-
 rum, e' vergit in magnum Republ. damnum vel alienius
 tertij, nec speratur emendatio, ut accidit in haeresi e' in crimine
 laesae Maestatis, in adulterioe monetae, in latrocinij publicis,
 in maleficio e' similibz. in quibz capto liute interrogatur
 reus de socijs p̄ r̄ocem dictam. Auertunt tñ plerq̄ p̄dicti
 Authores q̄ reus n̄ p̄t in iis casibz absolui a Confessario si n̄
 vult manifestare socios, etiamsi crimen n̄ sit in damnum
 Republicae sed alienius tertij. Cui doctrina videtur con-
 traria consuetudo aliquorum Iudicem qui sine distinctione
 interrogant de socijs. Soto dicit necire se quo iure sit
 introducta ea consuetudo. Navarrus dicit n̄ peccare Iu-
 dicem si solum generaliter interroget de socijs, q̄a tunc so-
 lum censetur velle q̄ manifestentur qui iure possunt mani-
 festari, q̄ tunc locum habetis quando vel premoneat vel
 concedat reo sufficiens tempus in quo possit doctos viros con-
 sultare.

Inferitur 3tio peccare Iudices qui in causis
 saltem criminalibz, qut notabilis infamiae reum compre-
 hensum, antequam hat probationem contra ipsum, iuramento
 adstringunt ad veritatem dicendam de oibz e' singulis
 pertinentibus ad eam q̄ quem comprehensus e', e' proce-
 dunt ad interrogandum de delicto aut de alijs in parti-
 culari. ita Navarrus cap. 18. n. 41. e' cap. 25. n. 36. e'
 cap. inter verba n. 747. dicit hanc e' crudelitatem ab oī Chri-
 stiana chantate alienam, hoc etiam p̄videt quando aly iuramento
 interrogant expunitis, vjs, e' cartelis vtendo terroribz e' tormentorum
 ostensione miserum hominem turbantes e' implicantes ut subinet contra-
 dicat, vel aliquam circumstantiam revelet qua tandem convincatur
 e' puniatur. Adit tñ in Navar. ibi n. 760. e' 762. licitum e'
 sum

verum bonorum iudicium qui verum comprehensum maxime & sine
terrore statim interrogant sine iuramento ut respondeat accusatori
vel inquisitioni contra ipsum, sicut decet hunc Christianum respon-
dere, si ei reus licite in multis casibus veritatem fateri v.g. cum
sit probandam oio ipso negante, atq. adeo ipis negatione fore inu-
tilium nisi forte ad auerendam poenam. si etiam licite peti a
reos tunc iuramentum in genere dicendi postea veritatem in pro-
cessu cae non interrogandi tunc aliquid in particulari, ut notat cum
alijs Sanchez dicto lib. 8. cap. 3. dub. 24.

Dubitatur primo: an et reus obligetur ad res-
pondendum, debeat prius certificari de probandis contra ipsum, siensis
ei meritis in processu, vel alio modo simili. *R.* affirmatiue
cum Caretano in prin. q. 6. art. 1. & 2. loto de sigillo memb. 6.
q. 7. cond. 3. et 8. de Rebus q. 6. a. 2. post 3. cond. Navarro
in man. cap. 25. n. 48. et alijs coniter, q. dum bona fide possi-
det honorem & bona, n. tenetur illis se spoliarie, donec constet ipis
de iure quo compellitur ad dimittenda illa bona. *P.* idem e.
dicendum de teste, dum e. ei n. constet iudicium iudicis interrogare,
n. tenetur ad interrogata respondere, p. eandem rationem cum propor-
tione applicatam. *V.* videtur Sanchez dicto cap. 3. dub. 24.
ubi aliquas limitaciones affert huius doctrine.

P. Dies: in dubio semper parendum e. Superiori ubi
manifeste peccatum n. apparet & testis dum dubitat an iudex
legitime & iudice interroget, tenetur obedire & respondere ad ea
de quibz interrogatur. *O.*missis vamps relationibus quae videri
possunt apud loto de secreto memb. 3. q. 2. Suarez tom. 4. de Religi-
one tract. 10. lib. 4. cap. 15. a num. 17. Salas j. tom. in j. de
tract. 3. sect. disp. unica, sect. 17. *R.* breviter vel sermonem
e. de dubio quo dubitatur an d. q. precipitur sit habitum, vel de
dubio an superior hat potestatem precipiendo licet res sit herta.
si sermo sit de priori dubio maxime quidem illo dubio, n. q. sub-
iit obedire, ut bene probat Vasquez j. tom. in jman. dea disp.
66. cap. 4. regulariter tñ quando dubium e. mere negativum,
hoc e. q. subditus ignorat qualis sit res precipienda, debet p. autho-
ritatem superioris deponere dubium & credere e. habitum, ut
docet Suarez ubi sa. num. 20. in presenti a. casu dubium e.
de ipsa potestate iudicis ad precipiendum, e. ipso in hoc casu pe-
ccati, qui equo sit de alijs, n. tenetur testis obedire, q. iudex n.
hat a Republica potestatem interrogandi subditos pro libito,
sed interrogandi in certis casibus debet ergo prius manifestare
subdito

subito interrogandi potestatem quam hō alioquin ipse subitus. 98.
possidet suam libertatem, sed ex. a. n. possidet interrogandi potes-
tatem nisi cum talibus circumstantiis, imo Respublica n̄ censetur
dedit ei potestatem interrogandi nisi ostensa prius probatio vel
fundo sufficienti ad legitime interrogandum pp̄ magna incon-
venientia quae sequerentur si p̄cōs Iudex interrogare n̄ ostensa
procuratio probatio vel fundo. Jam ergo subitus n̄ dubitat in
rigore, sed potis indicat prudenter Iudicem n̄ p̄cōe hic e. nec in-
terrogare donec ostendat fundum q̄ hō ad interrogandum.

Dubitatur 2do: utrum p̄cōs reo deferri saltem iura-
mentum calumnia n̄ ostensa prius probatio contra ipsum. Iura-
mentum calumnia continet haec: primo q̄ probat se bonam eam
tueri. 2do q̄ interrogatus a Iudice veritatem dicet. 3to q̄ n̄
adhabetit scienter probationes falsas. 4to q̄ n̄ prorogabit litem frau-
dulenter. 5to q̄ nihil contra legis prohibitionem promittit vel pro-
mittit eam alicui eam litis. Lemig cap. 38. rub. 3. n. 3. docet
nec hoc p̄cōe fieri, q̄ reus tuus n̄ est obligatus ut iuret de veritate,
in casu peculiariter dicitur. Et nec in coram debet cogi ad id pro-
mittendum. Atq̄ t̄m̄ v̄orig dicitur p̄cōe deferri reo hoc iuramentum.
ita Nauar. cap. inter verba. n. 739. & 746. loto de sigillo
memb. 2. conel. 3. Sanchez dicto cap. 3. n. 99. & alij. q̄ vel
illud iuramentum promittit solum dicere veritatem quando postea
iurandi e legitime interrogabitur, si a. postea n̄ interrogatur legi-
time, ad nihil tenetur. Quod dicitur dum iurat q̄ probat tueri se
bonam eam verum iurat, q̄ dum n̄ constat ip̄i de probatio
contra ipsum, bonam eam defendit saltem ficialiter. E. ergo magna
differentia inter hoc iuramentum, & illud q̄ postea exigitur, non
solum q̄ vnum sit generale, & alterum particulare, sed multo ma-
gis q̄ per vnum solum se obligat de futuro ad respondendum quando
tunc debet respondere, per alterum vero soluit obligari, reum ad res-
pondendum nunc quando n̄ tenetur.

Dubitatur, 3to: an semper quoties praecedit pro-
batio semiplena ante accusationem tenetur reus interrogatus fateri
veritatem contra se. haec e. quod est celebre e. necessaria ad proximam
glorificationem, oportet e. ois tunc quomodo confessio debet se-
gerere, cum eiusmodi poenitentibus. Couis sententia docet teneri
semper reum legitime interrogatum fateri veritatem etiam si prop-
terea morte praetendat sit. hanc docet S. Thomas in 2. 2. q. 9. c. 9.
art. 1. Caiet. Honrius, Patruianus, Gabriel, loto, Nouar. Couarruias,
& alij, quos affert & sequitur Lemig cap. 31. num. 12. Toletus lib. 5.
indit:

institutionis Confessariorum cap. 58. Mandery in prax. tract. 6.
cap. 3. dub. 1. Thomas Sanchez dicto cap. 3. dub. 29. & contra
Thomista.

1^a sententia negat illam obligationem de iure vtilem.
Excipiuntur a. ab aliquibus varij caus. primus e. si tenetur vita
mortis. 2° si damnandus est reus ad trimeas. 3° si con-
fucanda sunt oia bona. 4° si periclitaretur oio in honore, et in
alij casibz similibz. hanc sententiam tenet Ferras Navarra lib. 2.
de retributione cap. 7. n. 137. vbi refert Panormitanum, Adue-
Angelum, Armillan & alios; eandem sequitur Emanuel Rodriguez
in summa tract. de ordine iudiciali cap. 10. n. 1. a quo affertur
pro eodem Salcedo in practica criminali cap. 26. eandem dicit pro-
bilem B. Pese in cantica lib. 5. casu 22. & Lessig vbi s. n.
16. In verbo reus, Mandery vbi s. 2. Suarez etiam consulto de hoc
quinto Anno 1596. eam dixit probabilem, vult & P. Salas & P.
Henriquez cum alijs Theologis doctis, vt testatur idem Blas in qua-
dam schecula propria manu conscripta quam apud me habeo, vnde
constat ex ceteris. Turricorum in prax. dig. 80. dub. 2. num. 7.
& in selectis centuria 1. de censuris Theologicis dub. 85. dum
hanc sententiam improbabilem oia esse affirmat, & n. habere pro se nisi
tres aut 4 Summas quorum in hac re, inquit, autoritas nulla e.

2^a Prima sententia probabilissima e. pro eadem autori-
tatem; 2^a in e. vate. probabili e. in praxi oio reura praesertim
in causis capitalibz, debet a. illigi. quando reus sperat pro ne-
gatio fugere, condemnationem, aliquem negat esse ois inutilis.
3^a 2^a hanc sententia prima, qd lex humana debet esse de re humano
modo possibilibz & accommodata infirmitati humana, alioquin esset
inutilis, cum solum desequat ab illo quod esset conueniens subditorum,
& a. humano modo imparabile qd delinquentes aliquem n. dam-
nandi velint dicere testimonium contra se vt damnentur ad
mortem & iudex n. pot imponere huiusmodi praesertim.

2° reus, etiam contra eum sit semiplene
probatum delictum, adhuc n. tenetur comparere citatus la Iudice,
qd nimirum n. tenetur obedire cum tanto periculo, item qd praesertim
fugere, ex carcere etiam praecipiente Iudice qd n. fugiat, qd sci-
priet sus nasale ad prophanam vitam tuendam pedet illa licitam
fugam & item sus ad vitam tuendam excuset eum ab obedi-
entia in re dico graui, qualis e. proprio testimonio exponere se
certo periculo mortis.

Tertio leges humane n. obligant, vt diximus,
testom

testem ad testificandum contra personas tibi valde coniunctas, 99.
quanto minus obligantur & aliquis testificetur contra seipsum
in ea amittenda propria vite. Quarto lex humana non nisi
rarissime & p. maximum Republicæ damnus p. obligare sub
vitam cum periculo vite, in presenti e. casu certissimum e. illud
periculum & n. obligat tale præceptum. Quinto nemo tenetur
etiam iussus testificari contra alium quando ex testificacoe timet
sibi grave damnus, ut supra vidimus & a fortiori n. tenebitur
testificari contra se. cum alio gravi damno ex suo testimonio
imminenti, mirabile, e. est q. n. duob. videlicet delictum vms
illud teditur alius post excusari, si ex suo testimonio timeat,
sibi grave damnus, e. t. hui. d. d. si n. fuit testis sed reus, n.
potest excusari, quamvis certissime sciat sibi mortem imminere
ex suo testimonio. hæc argta faciunt mihi hæc partem multo
probabiliorem stando in ratione.

Quædam prima sententia fieri reducuntur ad unum,
q. scilicet Index h. potestatem exigendi iuramentum a reo e. legi-
time eum interrogat & reus tenetur ei respondere. R. J. =
dicem p. obligare reum ad respondendum p. primo in causis in
quib. n. e. periculum tanti damni, ut dicimus. 2do in ob. etiam
causis quando delictum e. probatum plene vel reus scit probandum
e. n. fugiendam poenam. 3do etiam in alijs causis n. quidem obli-
gando ad culpam sed ad torturam, ut scilicet si reus n. vult experiri
tortura graviora fatetur crimen suum. sicut etiam Index obli-
gat reum ad manendum in carcere, qui t. p. h. h. fugere, obligat,
inquam, sub poena subeunda si fugias. Denig. exigit a reo con-
fessionem criminis ut mitiorem poena patiatur sententiam, æquum
e. e. q. gravioribus subeat poenas qui negavit crimen quam qui sponte
confess. agnovit suam culpam.

Dicunt redundare in maximum Republicæ dam-
num si Index n. pot. obligare reum ad fatendum crimen capitale.
strictissime e. maneret via ad detegenda e. punienda delicta,
atq. itea Republica e. atrocissimis plene delictis & Index h. t.
us ad impedienda ea mala, e. per consequens ad obligandum reum
et confitetur. R. q. n. sequeretur maius Republ. damnus in
vno casu quam in alio, in neutro e. rei confiterentur, ut con-
stat experientia, quamvis e. codis sententia obligat eos in consilia
ad confitendum delictum, vix invenitur aliquis qui confiteatur
nisi timore tortura, illud ergo Republ. damnus melij. impedi-
dando Iudici potestatem ad exigendam veritatem per tormenta,
quam

quam per obligationem confite.

Dicitur si iudex potest torquere reum post remple-
nam probationem & etiam potest obligare, ut respondeat, alioquin in-
iuste torquet eum qui non tenetur respondere. R. negando reg.
iudex scilicet ratione sui muneris hoc ius exquirere veritatem per
illa media, sicut potest iudicis custodire reum in carcere, licet
reus habeat adhuc ius naturale fugiendi ex carcere, sic etiam potest
licite torqueri, licet habeat ius tacendi proprium crimen si post
superiores torturam.

Ad id quod in reum obligari etiam sub peccato quando
dammum quod timet non est tanti momenti, quia leges humanae possunt
obligare regulariter ad aliquid damnium subeundum, et quidem
ad necessitatem Reipublicae necessaria, et haec potestas in Iu-
dice, nam in eiusmodi criminibus non potest facile rei subici tor-
tura, quia si reus non obligaretur ad respondendum, difficultas
maneret punitione salutarum delictorum, quae deinceps multiplicarentur
cum maximo Reipublicae detrimento.

Hic ergo suppositis dubitatur quomodo in his casibus
in quibus reus tenetur fateri veritatem, vel virtute in omnibus se-
quendo primam sententiam, an ille, qui semel veritatem negavit,
teneatur postea etiam non interrogatus eum confiteri retractando
quod dixerat. De hoc dubio agit latus Thomas Sanchez tom. 1.
in decal. lib. 3. cap. 7. et supponit ut certum apud omnes non teneri
quando iam est extra potestatem iudicis, ut si iam absolutus
vel mitiori poena punitus fuit vel per fugam a carcere libe-
ratus est, tunc enim nihil aliud est quam se prodece, si rediret ad
confitendum quod negaverat. quando vero adhuc est in potestate
iudicis nec adhuc prolata sententia est, plures affirmant teneri
ad confitendum quod negaverat. inter Solus, Navarrus, Salsedo,
Angles, Sayr, Bannes, Salonus, quos refert idem Sanchez ubi su-
perius potissimum est, quia adhuc censetur durare preceptum
iudicis obligans ad respondendum.

2da tamen sententia probabilior negat teneri reum
fateri donec iterum interrogetur. hanc tenet Sanchez ubi su-
perius aly. At primo: quia solum tenebatur respondere ex obe-
dientia, ut dictum est in superioribus, obligatio autem obedientiae solum
durat quando iudex vult et exigit responsum & transacta illa
occasione iam non vult preceptum. aliunde ratio nulla est
obligatio restituenda cum non peccaverit contra iudicium sed con-
tra obedientiam & ex nullo capite oritur obligatio retractandi

primam

24 May

primum dictum. Confirmatur a simili: quia etiam extra iudicium 100.
 quando aliquis interrogatur de aliqua re, sub iuramento, ego teneor ex veracitate & religione non dicere falsum, et tamen si
 mentior, non teneor postea retractare mendacium nec aliquis
 me ad id obligabit, quia nimirum obligatio erat solvendi pro tunc,
 quando expectabatur responsum & similiter in nostro casu obli-
 gatio respondendi est dicendi verum non durat nisi pro tunc quando
 iudex vixit interrogando.

Dicunt iam tunc reus est eadem iniusta sententia
 futura cum damno contrariae partis. Quod si damnum illud sit
 contra iudicem, ita ut pars adversa ea de re agat ut id ad se
 habeat in se, teneor verum satisfacere pro his obij damnis et pro
 expensis, non tamen tenetur retractare suum dictum, cum hoc non sit
 necessarium ad satisfaciendum obligati iudicis.

Hinc infero primo hanc doctrinam limitandam
 de ne prodatet iam, quo preceptum iudicis exprimit et non solum
 pro hoc die sed pro tota vel tanto tempore, ut si iudex per edicta
 vel alio modo precipiat se intra totos dies reus manifestet suam
 culpam, tunc et durante illo tempore, etiam iam inique negaverit,
 tenetur ad confitendum, quia semper assidue interrogatur per
 preceptum ad huc durans.

Infero 2do quid dicendum sit quando non obstantes
 delicti negare reus conuictus et ad damnatum ducitur ad supplicium,
 an tunc in mortis articulo a confessoris fatore suum crimen obligandus sit.
 Affirmans plures Corintha, Medina, Petrus de Esdema, Vega, et alii,
 quos refert Sanchez ubi s. num. 10. quia eius factum tunc redundat
 in detrimentum accusatoris, testium, et iudicis qui male audiunt
 apud populum, quando reus perierit usque ad mortem in auerenda sua
 impotentia. Deinde quia dum sententia non est mandata executioni,
 adhuc reus censetur esse sub iudicis potestate et ab ipso interrogari.

Contraria tamen sententia negativa est probatior, quam te-
 nent Navarro, Salzedo, Segura, Emanuel Rodriguez, Petrus Na-
 varro, Sayro, Emanuel de, Philianchus, quos refert et sequitur
 Thomas Sanchez ubi. Pro primo argo contrario, quia iam tunc non
 durat interrogatio iudicis, iam est iudex functus officio suo pro-
 lata sententia, imo iam est inutilis interrogatio cum non deserviat ad
 decisionem eam. 2do quia sequendo contrariam sententiam datur locus
 inique convictum aliquorum iudicium, qui simulant se damnare
 reum ad mortem ut in illo articulo convictus fateatur suam cri-
 men, quod si fateatur eum de facto morte puniatur, si non fateatur
 recusat

reducunt in carcerem, n̄ debet ergo confessari cogere eum in
illo iurimine ad fatendum quam crimen cum tanto periculo.
Nec obstat scandalum contra Iudicem & accusatorem, q̄ illud n̄ e
tanti momenti, semper e. praesumptio q̄at pro ientia iudicis.
prolata e. creditur reus negare, epp̄ n̄ fatetur se obligari ad
fatendum, sicut reuera n̄ tenebatur, sed potig poterat tueri
villam qualemcumq; vitam quam poterat habere.

Exigitur tñ coriter haereticus negaturus, hic
e. praesumitur recedere in haeresi quamvis n̄ confitetur, q̄ n̄ con-
tetur absolutus ab excommunicatione dum rejicit oblatam reconciliationem
& absolutionem, e. q̄ cum comitibus, sicut de haeresi, n̄ vult satisfacere.
tae Ecclesie satisfactione publica pro culpa illa publica,
quare merito censetur perseverare in eodem errore, ut docet
Suar. disp. 23. de iur. sect. 2. n. 5. Ad tollendum igitur
hoc scandalum cogendi s̄t oīo eiusmodi homines confiteri crimen,
q̄ male negaverant antequam cum ultimo supplicio nonum s̄t
affecti, q̄ quidem evadendi nulla e. spes negando crimen sed
potig illud confitendo.

Inferitur S̄tio quomodo se debeat habere confes-
sarius cum iis qui male negaverunt nondum tñ finita lite, nam
sicut n̄ s̄nt cogendi iterum confiteri priusquam interrogentur,
debent tñ habere propositum confitendi veritatem si iterum
rogentur. dubium. a. e. an debeant a confessario interrogari
De hoc proposito, e. quidem si creditur q̄ iterum n̄ interroga-
buntur a Iudice, n̄ oportet regulariter interrogari. a. tali pro-
posito, e. e. exponere eos inutiliter periculo peccandi de nouo
e. frustrandi s̄ntu. si a. creditur iterum a Iudice interro-
gari, tunc si creditur futura illis utilis confirmatio e. recordatio
specialis illis propositi ad monendi eum a. tali proposito speciali.
si a. creditur inutilis imo noxia interrogatio, epp̄ potest
fortasse e. in bona fide putans se p̄e negare veritatem, si a.
vidiat contrarium difficile inducitur ad tale propositum con-
fessionem e. difficilis ad executionem, tunc observanda erunt re-
gulae generales ad similes casus, de quibus Thomas Sanchez lib. 2.
de Matrimon. disp. 38. In Confessariis debet tacere maxime, ubi
n̄ sequitur tertij praeiudicium. quando deniq; penitens n̄ e. in
bona fide, e. aliter e. adhibetur e. infirmus ut existimet se
negaturum, tunc si proxime creditur interrogari a Iudice erit
s̄ntum consilium differre sub aliquo praetextu e. occasione ab-
solutioem, donec transacto periculo potis melius disponi ad effectum
sacramenti.

Dubitatur 2to: an reus qui metu tormento-
 rum confessus est crimen & n̄ fecerat, & p̄ illud damnatur ad mor-
 tem, teneatur confessionem retractare. De hoc agit etiam Tho-
 mas Sanchez dicto cap. 7. n. 17. qui bene cum alijs respondet
 teneri quando sperat se ea ratione mortem evasurum, vel quando
 nisi retractet notabilis infamia in alios redundaret quae per
 retractationem tollentur vel notabiliter minuatur, secus vero ob
 infamiam propriam vitandam, ipse scilicet Dñs sua fama. Adde-
 re teneri retractare quando timet repetendam torturam etiam
 cum spe vite, non licet alicui velint peccare mortaliter cum
 qui metu tormentorum confitetur crimen falsum, q̄ graviter vio-
 let preceptum iudicis dicendi veritatem, postquam tñ fecit illud
 peccatum, n̄ tenetur retractare, dictum iuxta sententiam, quam
 sequitur Lexij dub. 7. n. 48. praesertim cum plures etiam doceant
 cum ipso Lexio n̄ peccare mortaliter cum qui metu gravi tormento-
 rum imponit tibi crimen capitale, dummodo n̄ resultat damnum
 contra alios ex illa falsa confessione & abut perjurium.

Dubitatur 3°: utrum reus in his casibus, in quibus
 n̄ verum crimen negare, potest simul accusatori imputare crimen
 mendacis vel calumniae dicendo eum calumniose accusare inno-
 centem. R̄ si ad propriam defensionem sufficit negare crimen
 obitu, & aliunde ex illa verborum asperitate graviter laeditur
 fama vel honor accusatoris, erit ad minus peccatum contra cha-
 ritatem, cum sine necessitate inferatur gravis & nocivum
 proximo. si tñ hoc necessarium est ad sui defensionem, n̄ est
 peccatum nec etiam mendacium quando n̄ plene probatum est cri-
 men, q̄ reus qui accusat de crimine q̄ probare n̄ potest, calumnia-
 tor praesumatur. tibi ergo imputes accusator detrimendum illud
 honoris q̄ assumit, ipse scilicet. ca. 6. cur accusat sine sufficienti fūdō.
 Ita Lexij cap. 23. dub. 22. Mannerus tract. 6. dub. 2. cap. 3. &
 alij conitor. An verò hæc doctrina locum hæc quando accusator coactus
 & a iudice accusare, vel aliquo accusare tenebatur, conturbabit ex
 ip̄s quae mox dicemus in simili de testibus.

Dubitatur ergo 7mo: utrum ad invalidandum
 testimonium possit occurrere crimina testium obtere. R̄ p̄ hoc si sit
 necessaria manifestatio ad eum finem, tunc est. n̄ excedit terminos
 iustae defensionis. quando vero n̄ est necessaria res q̄ alia via
 possit infirmari testimonium probat, est quidem peccatum ad minus contra
 charitatem, cum sine necessitate infamaretur graviter proximus.

hac

hac e coris, quam tradit Thomas Sanchez cum alijs. lib. 6. consil.
Dub. 21.

An vero sit etiam peccatum contrarium ~~est~~ iustitia,
Lemig cap. 21 dub. 1 videtur negare, ~~quod~~ testis ea ipse testificat,
videtur credere iuri suo & remittere res ut taceatur & modo commo-
diori. Existimo tñ esse contra iustitiam, quia excedit terminos ius-
ta defensionem, sicut si aliquis velit me occidere quem ego facite, pœm
terrore fugavi, peccarem certe contra iustitiam si eum occiderem,
ut fatetur idem Lemig supra cap. 9. dub. 8. n. 93. ubi fatetur
revelare obligatorem relictum & etiam in presenti, ut in terminis
tenet Molina tom. 3. disp. 42. n. 3.

Quid tñ dicendum si testis ordinem iuris servet &
debito modo testificetur veritatem contra reum, poterit ne adhuc
reus illig crimen occultum categorice de tollendoan illi pœm?
Negant aliqui, quod tunc testis iure invadit reum & reus iniuste
se defendit cum reprobatione testis & tanto eius damno. Alij
tñ probabiliter affirmant, quod videtur innuere, Sotus s. de iustitia
q. 7. art. 3. in fine dicens, quando testis falsum testificatus est, nul-
to iudicio est eum ~~et~~ etiam cum eius infamia, obviare crimen
verum & illi os impudens compescere & innuat quod etiam si testi-
ficatus est verum adhuc est iudum & licitum. idem docet Mendez
ubi s. dub. 3. cum Dominico Bannez. R. d. a. est sit, quod in pro-
dicto igne accusatio in rei veritate. & iniusta, cum h probetur per
testes & exceptione maiores & qui per nullum crimen oppositum
repelli potest, reus ergo se iuste defendit ostendens iniustitiam
& defectum latentem in accusatore, que licet est iusta ex pre-
sumptione dum testes presumebantur boni, postquam tñ apparet
defectionem, arguitur idem defectus in accusatore. hbi ergo imputet
testis infamiam quam potuisset impedire h testificando cum tanto
periculo sua infamia. Unde obiter constat id em dicendum esse
petam si testis coactus a iudice testificatus sit, debuerit & adhuc
h testificari cum tanto periculo, quare sua culpa vel ignorantia
imputet infamiam que consequatur.

Maior post est difficultas quando crimen, quod testi
opponitur, h sufficit ad defendendum reum, quod alioquin delictum
sufficenter pœm. Aliqui dubitant, quod licet obiecto ~~et~~ criminis h
sit utilis ad iustitiam defensionem, deseruiet ad minus ut reus mi-
norem infamiam contrahat labefaciendo saltem iudicium
vnius testis. Credo tñ quod regulariter est ad minus peccatum
contra charitatem, quod illa minor infamia quam reus contrahit
ex labo-

ex lae facta de vnius testis, si videtur digna tanta reprobatione 302.
 e sam aucto defensione. Sic etiam si iniurius a dlem certij
 scias si pcc to n mori, e ahogix defensis n rit necessaria, ho
 nori tuo, n video quomodo n rit peccatum valrem contra chari
 tatem occidere vnum ex illis sine vlla spe euadendi hoc modo.
 A fortiori ergo erit in presenti contra charitatem, praesertim
 quando testes iuris ordine venato e h iniuste te aggrediuntur
 imo tunc exiibims ee etiam contra iustitiam, qd tunc e accusatio
 e oio iusta, cum potit probari sufficienter, vt ruggono, etiam reiecto
 testimonio vnius testis, cum ergo iuste aggrediuntur, n videtur ee
 iusta defensio cum tanto ipsorum detrimento.

Hac dicta sunt de obiectione criminis aut defecto
 veri ad reiiciendum testem de crimine a falso an liceat illud
 testi obijere, quando ipse falsum vel contra iuris ordinem testificat
 e contra rem, certum e n licere, qd ad minus erit mendacium
 qd nunquam e licitum, item regulariter erit peccatum mortale,
 qd vel deseruit ad defensionem, vel non. si n deseruit, erit in
 famas iniusta proximi sine necessitate vel utilitate. si de
 seruit, hoc erit probando illam per testes, qui cum debeant iurare,
 committent peccatum perjury, e per consequens eos adhuc inuere
 cere erit peccatum mortale, vt constat.

Difficultas th e: an per se e praesumendo a malitia
 mendacij e perjury, ut contra iustitiam imponere crimen falsum,
 qd deseruit ad defendendum me ab eis testimonio quo me iniuste
 aggreditur. Contra Doctores videntur ruggonere ee contra iusti
 tiam, ita videtur sentire Soto s. de iustitia q. 9. art. 11. Mo
 lina tom. 5. de iustitia dig. 29. n. 2. e latij Manserius
 vti s. cap. 3. dub. 3. qd illud e mendacium perniciosum e oio
 improporionatum ad defendendam propriam vitam vel famam,
 qd cum sit intrinsece malum, n potit ordinari ad iustam defensionem.

Contrariam sententiam defendit Panneus in p. 1. q.
 70. art. 5. qd scilicet peccatum illud n habet malitiam contra
 iustitiam, atq. nec n obligaret ad restituendam grimo qd peccat
 iniustitiam a quo n potit aliter se defendere, n peccat contra iustitiam
 e nec qui mendacis aufert illi famam vt se defendat, minus e. e
 aufert famam quam vitam, nec minus, nisi h hoo ad suam vitam
 quam de famam. Do qd in predicto casu quando testis testi
 ficatur contra iuris ordinem etiam si testificatur verum, reus pot
 negare dicere testem mentiri, hoc a. perinde e ac si ei falsum
 crimen obijeret, e. e. dicere illum ee falsum testem e nec etiam
 peccabit

peccabit contra Iustitiam imponendo illi solbet aliud crimen
falsum qd sit necessarium ad sui defensionem. Ratio qd secundum
hoc n' ming' ius h' testis ne infametur per reuelationem criminis oc-
culti, quam p' impositionem criminis falsi, utrumq' e. secundum
se e contra Iustitiam, reo .a. in hoc casu licitum e ad sui defen-
sionem reuelare crimina occulta testium & nec est etiam con-
tra Iustitiam imponere ei crimina falsa, licet ex alijs capitibus
illud sit peccatum.

Hac sententia speculative loquendo videtur mihi
satis probabilis, pro qua rursus possumus arguere, qd licet mendacium
sit intrinsece malum, n' tñ peccat contra Iustitiam qui dolo e
mendacii recuperat suam rem ab iniusto possessore. item qui dolo
e mendacii decipit iurum iniustum iniuriosum, ut caderet in
forem vel in fluxum ut hac rade se ab illo liberaret & etiam
in presenti, licet mendacium e perurium sit intrinsece
malum, n' tñ est contra Iustitiam qd eandem radem. presertim
qd n' e contra Iustitiam si ego auferam vicum vel terram reges
illius qui iniuste me tenuit, ut hac rade abtineat a me tacendo,
cur ergo eris contra Iustitiam tacere ei famam qui meam
iniuste tenuit, ut hac rade me conseruem indemnem?

Obiiciunt primo: qd n' licet reddere malum pro malo,
materialem pro materiali, hoc e. e. vindicta. Sed h' n' reddi
malum pro malo, sed illud malum exhiberi ut medium ad defen-
sum tua e malo, qd ille mihi vult inferre, quare longe distat
a vindicta, que totam respicit preteritum, in nro .a. casu latio
solam e ut defendam me a malo iniuranti.

Obiiciunt 2do: qd repercutere eum, qui iam te
percutit, e peccatum contra Iustitiam ut ocs. copcedunt & etiam
Nedep. falso testimonio t' eum, qui iam te similiter laesit, erit con-
tra Iustitiam. Sed distinguendo dicit, si ille qui me percutit
cessavit iam a percutiione, n' cessavit nego. in nro .a. casu
falsus vel iniustus testis adhuc laedit me, quomodo eius fama integra
e, dico latio eius fama n' e vindicta, sed medicinali, sicut si ab-
scideris manum te adhuc percutientis.

Obiici 3to: Ratio qd ad eundem finem poterit aliquis
fingere, scripturam e instrumentum falsum qd probetur crimen
vel infamia alicuius testis, ut ea rade se defendat ab eis falso
vel iniusto testimonio. Consequens .a. videtur absurdum, qd daret
ocasio falsificationis ocs. scripturam publicam e fingendi quicquid
actum fuerit ad d' cherzardam formam accusatoris vel testis.

Rr
/

Præ ad licet n̄ sit contra Iudiciam quatenus fides con- 103.
tra eandem ipsam vel accusatorem iniustum, pot̄ tñ ee gravissi-
mum peccatum n̄ solum pp̄ perniciam quæ admiscetur, v̄ dix-
imus, sed etiam q̄ peccatur contra Iustitiam legalem contra
Rempubl. cuius maxime interest ne falsificentur scriptura
vel sigilla publica, alioguin periret magna ex parte fides
actuum publicorum si eiusmodi licentia concederetur subijctis.
Similiter in n̄ro casu moramur, licet n̄ peccetur contra Iusti-
tiam in eadem imponendo illi crimen falsum, peccari tñ con-
tra alias virtutes, & quidem peccatur etiam contra Iudiciam
legalem proponendo accusatorem falsum, & conatio decipere Iudicem
in illa parte iudicij condemnando eundem pp̄ crimen nunquam
ab ipso commissum.

Potes quid n̄o falsus vel iniustus testis tam
est mortuus ante finitam causam, potero ne adhuc sine inius-
titia falsum illi crimen opponere ad infirmandum eius testimo-
nium. Ratio dubitandi e, q̄ hic iam n̄ tenet me iniuste,
cum n̄ sit iam in eius potestate retractare q̄ dixit & solum
retrat effectus actionis preterite pro qua volo reddere illi malum.
R̄ in affirmativis consequenter ad prædictam sententiam, sicut p̄om
etiam tunc debere crimen verum occultum ipsi ad infirmandum
eius testimonium, & sicut si aliquis se ex sublimi loco projiceret
supra te ad te opprimendum, licet n̄ pot̄ iam tunc impetum
preprimere, adhuc tu p̄es rade defensionis eius impetum retar-
dare oppposito gladio vel ferro quæ eum in ipso salve confoderes,
hoc e. si facis ut ipse se confirmat, sed ut te defendas. ita
ergo in presenti n̄ eris contra Iustitiam nos defendere ab im-
petu testis iniusti contra famam n̄ram opposita ei infamia,
licet iam nunc ipse n̄ pot̄ revocare vel reprimere impetum
sui testimonij q̄ ipse iniuste dixerat.

Sectio V.

SECTIO V

Alia quaestiones de obligationibus Rei in Iudicio.

Quaeritur primo: an Rex liceat per appellationem iudicium declinare.
Supponimus aliud esse supplicare, aliud vero appellare. supplicans
est patet sententiam, facta iuxta secundum rigorem legis, et sup-
pliciter orat, ut, si fieri potest, rigor legis temperetur aut se diligentis
inposita sententia mitigetur. qui a appella regulariter negat
sententiam esse iustam, idcirco recurrit ad superiorem, ut ab eo reuocetur.

Hoc supposito dicendum est primo iudicium esse reo sup-
plicare etiam si sententia fuerit iusta & iudicis supremi, dummodo sup-
plicatio fiat ex causa intentione ad differendam vel subtractionem
executionem sententiae iustae, sed ex causa rationabili ex qua secundum
arbitrium prudentis Doctoris potest rationabiliter et licite temperari vel
reuocari, sicut e. praeterea supremi sit aliquando ex rationabili causa
temperare rigorem legis, ut videmus disputare precedenti, & nos
habere se per supplicationem illud temperamentum petere.

Dico 2do. Quando reus rationabiliter existimat
se iniuste a iudice grauari, licite se ad alium superiorem iudicium
appellare. Ita S. Thomas in praes. q. 69. art. 3. & alij couiter, &
habetur ex cap. ois operis & ex c. appellansem 2. q. 6. fun-
datur a. in iure naturali defendendi se ab iniusto grauari, &
appellari e. & tutela & defensio licita contra iniustam sententiam.
Habetur a. Narany in man. cap. 25. n. 15. ut potest licite appellare
a sententia, si requiritur sententia sit iniusta secundum allegata & probata,
sufficit quoque potest coram superiore obedi iniusta secundum allegata
& probata.

Dico 3tio. Quando rex e. ois exco. de iudicia
sententia contra se lata, non potest licite appellare ea se fructu ductus. sed
fructu vel alia via illicita reuocetur vel impeditur. videtur
Narany ubi sc. n. 39. & Thomas Sanchez dicto lib. 6. consil. cap.
q. dub. 2. per hoc e. violatur obedientia, impeditur executio ius-
ticiae, irrogatur iniuria iudici taxando eius sententiam, & multo
maior aduersario, cuius iudicium impedit appellatio, turbatur Rex,
nam timore harum appellationum iudices frigidius in rei maneris
executione

executione languent. Quarta in frequentis et mortalem hanc 104.
culpam in causis civilibus, quam criminalibus, in quibus regulariter
reus non appellat ex parte alicuius corrupti iudicium, sed quia aliqua
remissionis vel temperamenti sententia, nec facile damnando et pecca-
ti mortalis, tunc et. parva aut nulla fit iniuria fieri a quo
appellat, sed. sciunt non ideo esse iniustam sententiam, illis ad rigo-
rosam, cum quae intra ipsos terminos iustitiae potest etiam et
summum et medium et infimum. Ad verum et quomodo Religi-
one de iure civili et vel aliis specialibus privilegiis prohibita sit ap-
pellatio ad alios superiores maiores, licet non prohibeatur reus per
modum querela, late tractat Thomas Sanchez lib. 6. de regularitate
cap. 2. a num. 101. et Suarez tom. 4. de Religione tract. 8. lib.
2. cap. 11.

Dubitatur Deo: utrum reo ad mortem damnato
liceat se defendere quacumque via. R. vel in se damnatus, et
vel iniuste. si iniuste, non potest defendere, ut constat ex illo ad
Rom. 15. qui potestati resistit. Per ordinem sensus, qui a
resistenti tibi ubi damnationem aequivalent. Ratio a. e. quia
Iudex hic hinc ad exequendam sententiam et non potest resistere in pro-
hibere, alioquin daretur bellum inebriatum ex utraque parte, reclusa
et ignorantia, quando vero sententia fuit iniusta, raro est in-
quendum, nam vel fuit verba secundum allegata et probata,
licet in veritate reus sit innocens, vel fuit contra allegata et
probata et de modo iniusta. In hoc Deo casu licetiam resistere
reclusus gravi scandalo. ita S. Tho. in par. 9. q. 6. art. 4.
loto 5. de iustitia 9. 6. art. 4. sicut. verb. accusatus d. 10.
Covarr. lib. 7. 1. varianum cap. 2. n. 12. Sanchez dicto
lib. 6. consil. cap. 4. dub. 17. et alij oes, quia sententia iniusta nulla
imponit obligationem et sicut reclusa illa sententia iure naturali poterat
reus se defendere, poterit etiam illa sponte, nam in executione
illius sententiae Iudex hic se sicut persona privata et habet ei re-
sistere.

In primo a. casu quando sententia est iniusta, secundam
allegata et probata, multi dicunt reum non potest licite resistere. ita
loto ubi S. Lottij cap. 25. dub. 4. n. 39. Vasquez j. 2. q. 174.
cap. 1. Sanchez loco citato. Covarr. ubi supra n. 13. Mansueti ubi supra
dub. 5. quia tunc Iudex licite imo ex debito insequitur reum, da-
rum. et est obligare Iudicem ut reum insequatur a quo licite
potest occidi iuste se defendendo. Affertur etiam S. Lottio pro hac
sententia S. Tho. 9. q. 6. art. 4. sed immerito, nam solum loquitur
de

de sententia iudicis cui dicit reum non posse resistere.

Alii ergo dicunt per se loquendo pro reum licite resistere in illo casu et defendere. hanc tenuit Victoria et tenent etiam alij iurida, quos adducit Guarrunias ubi in Banner in p. 1. q. 4. et eandem amplectuntur Theologi alique doctissimi de hoc consulti. Probatur per primo quia iudex inquit solum tunc licite ex presumptione. Et qui scit veritatem per se resistere, sicut quando iudex errat in persona malefactoris et vult interficere. Petrum loco Joannis, per Petrum defendere. 2do qui inuaditur a furioso per eum occiditur, licet furiosus non peccet. Et qui inuaditur a iudice ignorante, veritatem et iocundo non peccante, per etiam ab ipso se defendere. 3tio Princeps qui iniuste ab alio Principe iustante, se habere iustam causam belli, licite se defendit si sciat reuera se non esse dignum et tali inuasionem. item milites occisores suo Principi et iustantes se habere iustam causam belli occiduntur licite, ab aduersarij scientibus bellum non esse iustum. Et similiter non in isto casu poterit defendere tam contra ministros iustitia, quam contra iudicem emittentes se habere bellum iustum contra reum, si tamen reus ipse sciat periculum veritatem se esse innocentem.

In hoc certum primo videtur pro reum in predicto casu non solum fugere, et condiscere se in loco tuto, sed etiam in armis et minus iustam ipsam et ceteros ministros fortiter ne accedant, impellere etiam ministros quo elaboratur ex ipsorum manibus, hac et oia sine eorum nocimento, funt, praetera loquendo de defensione et residentia cum eorum damno, videtur michi probabilis. 2da sententia cum duplici limitate. Crimen in residentia fiat sine graui scandalo, quod quidem in hoc modo fatalis potest contingere quam in alijs. 2da quod reus quantumvis innocens non resistat eo modo quando primo comprehenditur a iudice et eius ministris, nam licet iudex non potest punire innocentem, per tamen comprehendere innocentem interuenientibus iudicibus, et sicut se his culpa ad poenam, sicut se habet iniuria culpa ad comprehensionem. Et resistens comprehensioni veniens iudicis procedenti iuste factus et maliter, tunc ideo iniuste resisteret.

Ad fundum prima sententia respondetur facile ex dictis, in hoc casu dari quidem bellum iustum ex vtraque parte non per se sed per accidens tunc ignorantia quam habet iudex de innocentia rei, quare non mirum est iudex ex illa ignorantia obligetur ad inseguendum illum a quo per se licite occiditur, sicut milites obligantur saepe ex obedientia cui Principi ad bellum aduersus illos a quibus

a quibus potest licite occidi, eo quod bellum iudicialiter sit iniustum. 505.

Dubitatur 3tio. an reus potest hinc e carcere fugere. Prima sententia vixit negat quando iuste detinetur, quia facit contra obedientiam debitam iudici. Ita Ioannes Maior in 4to f. 15. q. 21. quatuor aliqui de eius mente dubitent.

Alii dicunt pro eadem oes fugere, si bene rumpere vincula aut effringere carceres. Alii dicunt utrumque licere quando timetur sententia mortis vel mutilationis. Alii dicunt licere ante sententiam sed vero post sententiam. Auctores vide apud Lessiam in ptes. sub. 5. Salas de legibus disp. 15. sect. 7. num. 87. et segg. Sanchez dicto lib. 6. consil. cap. 4. dub. 7. et segg.

In hoc puncto in primis dicendum videtur reum, qui iuste requiritur et comprehenditur, non debere vim inferre, custodibus vel ministris iudicis, ut eorum vincula effugiat, atque ideo nec potest eos ligare vel os illis obstruere, ne clament. Ita Soto s. de iudicia 3. b. art. 4. ad 2. si bene est vis vel quid simile, si fugiendo traheret se post se caperet custodem ipsam tenentem.

Deinde est ex carcere fugere iure ante iudicium post sententiam, si timet mortis vel mutilationis poenam, hoc est contra fore iuram, et puniatur in naturali iure, quod singulis sit ad tuendam suam vitam et procurandam eius observationem, quare non est iusta humanae conditionem praecipuum illud obsequium ad non fugendum, sed ad expectandam mortem vel membrorum mutilationem, licet et in aliquo a causa extraordinaria boneatur civis propriam vitam exponere pro civis Regiae salute, non tamen regulariter et in generalibus casibus.

Tertio idem videtur dicendum quando debet subire aliam poenam gravem similem. exemplum est sit de damnatione ad trivernum quae etiam videtur poena gravissima. Item si damnatur ad verbera, hoc est, et poenae valde graves. An vero illi qui iam est in trivernibus, potest inde data occasione fugere, negat Vasquez in 2da disp. 174. num. 7. cum alijs multis, quos offert Sanchez lib. 8. de regularibus cap. 8. n. 16. Probabilis tamen affirmant Leges, Prouba, Banner, Escosma, et alij quos offert et sequuntur idem Sanchez ibi, est et intolerabile illud praecipuum, scilicet et si damnentur ad patienter ferendam illam poenam, sicut ad patienter ferendam mortem vel flagellationem.

Quarto quando licet fugere licet etiam regulariter non perire et effringere vincula, et carcerem fodere parietes et similia. Ita Soto ubi supra. Navar. in man. cap. 17. n. 105.

et cap.

e cap. 25. n. 38. & alij coniter, q̄a cur licita e fuga, siet
 etiam remouere impedimenta ad fugam, neg. e. in hoc reuidit
 foariter iudici, sed fugit periculum, sicut qui damnatur ad bestias,
 p̄t defendere se a leonibz eos occidendo, hoc e. n̄ e resistere iudici,
 sed fugere mortem quam ip̄s. dicit tñ regulariter hoc licere,
 q̄a aliquando damnat, q̄a sequitur Reigubli. vel custodia ex carceris
 effractione, p̄t de peccato magna ut debeas preferri damno privato
 istius rei, cuius fortasse n̄ h̄t intereſt fuga ut possit eam cum
 tanto eor aliorum detrimento procurare.

Hinc assertioni opponuntur leges civiles statu-
 entes penas grauissimas in effractores carcerum, ut in l. j. ff.
 de effractoribz & exilatoribz, ubi imponitur poena capitis, et alibi
 imponuntur alia poena. Quod ius eas leges fortasse ortum
 habuisse a senentibz certam contrariam, p̄t scribit n̄ ut licita
 carceris effractio. Sed eas leges quoad poenam capitis vel moti-
 lacem e. inuidias atq̄ adeo n̄ e. in usu, quas alias vero poenas
 mitiores admitti possit v. g. quoad flagellacem, hac e. n̄ tam eſt
 poena in vindictam criminis, quam error ne iterum audeant
 p̄a facere, sicut P̄ns punit seruum fugitiuum, qui tñ iuxta
 probabilem sententiam p̄t aliquando licite fugere, nam ille n̄ e
 punitio proprie dicta, sed e. modus coercendi & reprimendi seruum
 ne iterum fugiat, sicut equum baculo percutimus quando, eo cecidit
 ne iterum labatur n̄ in poenam proprie dictam, sic P̄ns sicut
 p̄t seruum vindic. magis certe exhorre & vinculis strictioribz re-
 tinere, sic p̄t eum verberare n̄ in poenam, sed ut verberum metus
 seruum vinculorum loco contineat ne fugiat. si etiam iudex
 p̄t eandem eam p̄t verberare ream fugitiuum & carceris effracti-
 orem, ut metus verberum quasi vincula reum contineat ne fugiat.

Quae & similiter poterit iudex minari rei mor-
 tem si fugiant, n̄ in poenam, sed ut metus future mortis eos pro-
 hibeat & n̄ teneat nec carcerem effringant. Negatur sequelo, q̄a
 eſt ille metus cuius iudex ad coercendum seruum v. g. ne fugiat,
 quando malum q̄ infligitur n̄ excedit potestatem P̄ni sicut pot̄
 vinculis tenere seruum ne fugiat. pot̄ itaq̄ P̄ns, si timet
 fugam serui, eum in carcere vel in vinculis tenere, n̄ tñ pot̄
 ea pedes vel manus abscindere ne fugiat, hoc e. excederet
 potestatem P̄ni. p̄t ergo similiter minari seruo aliqd malum
 aequalens illi carceri vel vinculis si fugiat, ut metus illius
 mali quasi concedes & vincula eum contineant, neg. e. plase
 pot̄ fugam verberare seruum, quam ante fugam eum in vin-
 culis

calis tenere, imo tolerabilis & rarius qd illud primum Dicitur j. 6.
licet quam quod eadem, neutrum ergo excedit Dni potestatem.
sic etiam Dux potest, quando timet de fuga delinquentis, cum aperi-
tori & duriori carcere continere in subterraneo loco, manibus
pedibusq; ligatis, n̄ tñ potest eum occidere vel mutilare ne fugeret.
Similiter ergo poterit tñtū aequivalenti eum in carcere contrahere,
melius &. cum res agitur qd̄i mitiorem carcerem h̄t sine vincu-
lis & incommodis illis & post fugam flagellaret, nam ipsamet
aeritas carceris durioris videretur terribib; aequivalere, n̄ ergo
excedit potestatem Duxis qd̄ p̄sentat fugitivum n̄ ad p̄sentem,
ad ad deterrendum & continendum reum suaviori modo ante ip-
sam fugam.

Hinc oritur duplex difficultas. Prima: an reus qui
fugit rupto atq; effracto carcere, atq; hac occasione ab delinquentis
fugiant, teneatur ad damna quae hac occasione actorib; vel Rei=
publica obveniunt. Qd̄ negatives, qd̄ reus vitatur iure suo, illa
p̄a. damna sequuntur per accidens & prater eius intentionem, ubi
impetret castros qui negligens fuit in custodiendo. Ita Lessig n. 38.
Halonig in p̄res. p. 59. art. 4. Salas ubi s. n. 9). Saly com-
muniter.

2da difficultas hinc similis e: an reus tene-
atur reus ad reparandum damnum ruina parietum vel rupturam
carceris a se factam. Negant aliqui consequenter ad proximam
dicta. Ita Binner in p̄res. eius sententiam probabiliter dicit Manders
in p̄res. dub. 5. & quidem in eodem restitutionem n̄ ee in usu.
Fabetur Lessig de h̄o dub. 5. n. 37. Quis tñ sententia affirmat
p̄cipue ad restitutionem, quam sequitur idem Lessig, & alij cōsentes,
qd̄ illud e damnum virute intentum.

Ratio potissima huius assertionis demonstranda, vi-
detur ex alio principio in meo de restitutione, nam si Respubl.
indiget v. g. domo tua, eamq; oportet diruere ad bonum eorum,
teneatur si p̄t solvere tibi tantum pretium. Similiter si ego
indigeo tuo quo ad fugiendum hostes & mortem, teneor solvere
tibi eius pretium, qui e p̄t emere, n̄ cenatur habere, nisi
accipiat gratis rem quae indiget. hic ergo qui opus h̄o des-
truit carcerem publicum ad fugiendam mortem, videtur saltem
teneri ad obligandum se tantum ad se reparandum dampni vel soluti-
onem pretii si potest, cur e debet gratis accipere qd̄ p̄t pro pre-
tis habere, illa a alio damna, quae proveniunt ex fuga, alio-
rum, n̄ tenetur ipse reparare, nam respectu eorum volentem
se h̄t

scilicet permissio, nec que ubi ea vultur, sicut qui ad fugien-
dum in extrema necessitate, ab hostibus imminentibus aliter
equum Petri, si teneretur solvere damna, que Petrus fortasse
ea de causa per accidens incurrit, sed solum pretium equi, quem
in illa necessitate, potuit emere quicquid inde sequatur.

Hinc dicendum videtur quibus casibus de reos
quos potestatem fugendi ante vel post sententiam, et notat Esrig
cum coram dicto sub. 3. n. 21. ratio eadem probat ante
sententiam vel post illam, cum fundatur in iure naturali tenendi pro-
prium vitam vel personam quando sit sine iniuria alterius.

Excipitur primo ille, qui iuramento promittit
manere in carcere, et qui em quando carcer est iustus, et poena
que timetur etiam si iusta, oes conueniunt obligare iuramen-
tum manendi vel rediendi ad carcerem, quamuis aliqui dicant
relaxationem illius iuramenti esse concedendam quando timetur poena
mortis et naturale conservanda vite ius. Ita Ludovicus Lopez
et alij quos refert Thomas Sanchez lib. 3. in decal. cap. 11. n. 26.
quod si quis cum coram negat, quod est iuramentum iustitiam in fa-
uorem dei sine ulla iniuria aut tuppitione ex parte potestatis.

De carcere et poena iniusta varia est sententia an obli-
get iuramentum si fugendi vel rediendi ad carcerem, quas
referunt Sanchez in 1. et lib. 6. consil. dub. 16. Suarez tom. 2.
de Religione tract. de iuramento cap. 10. Estius infra cap.
42. dub. 6. Vasquez in prima 2ae disp. 174. cap. 5. Salas
de legibus disp. 15. sect. 7. n. 95. Prima sententia negat obli-
gere iuramentum quando carcer est iniustus. hanc tenent plures
quos offert Sanchez ubi n. 26. 2da sententia limitat prohibitionem,
ut solum habeat locum quando timetur poena mortis iniusta aut mutila-
tionis. hanc tenent multi Jurista apud eundem Sanchez n. 27.
3ta sententia idem docet quando timetur periculum iniuriam
in persona. 4ta sententia extendit ad casum quo timetur inius-
tum periculum etiam in re familiari, vel in fama, et hoc sine
carceris sui generis iustus, sive iniustus. hanc tenet Vasquez n. 24.
et 25. Quinta sententia tenet obligare iuramentum si carcer
est iustus, licet timeatur poena iniusta. hanc tenet Navarra
in man. cap. 12. n. 13. Denique alij aduocant eum qui timet
mortem iniustam, si tamen non tenet, sed nec potest licite resistere ad car-
cerem, quod hoc est offerre se temere morti. Ita Vasquez loco citato.
et alij apud Sanchez n. 25.

Inter

Inter has sententias probabilis mihi e regulariter loquendo 107.
illud iuramentum obligare quando n relaxatur etiam carcer
Et iniuria e poena etiam iniuria timentur. hanc tenent ho-
gely, Situel, Tabiena, Armilla, Tolerus et alij quos offert e re-
quisitur Sanchez n. 32. Suarez, Lessy, e latas lewis cith. *Ita*
qz hoc iuramentum e de re licita, iuramentum a de re licita
prohibitum in gram terij obligat q. Maior pti: qz licet ille alius
peccet retinendo vel puniendo iniuria innocentem, que tñ innocens
n peccat per mittens se retineri vel puniri sicut etiam latro vel
vurarius peccans exigendo alienum vel viuras, tu tñ n peccas
soluendo viuras vel dando latroni rem tuam, atqz ideo iuramentum
de soluendis viuris obligat, vt declaratur in cap. debitorum de iure
iurando, e fatentur des cum s. Thoma infra q. 89. art. 3. qz
idem dicendum e de iuramento latroni ob motum e iniuriam pres-
tito dandi ei pecuniam pro redemptione vite. Qad a. a pri-
ori e qz licet latroni vel vurario nullum ius acquiritur, de-
bitum tñ religionis e reuerentia erga Deum petis, vt quoties
eam affering in te dem e fiduciosorem nra promissionis quan-
tum in notis fuerit, n reddam eum testem falsum vel fide-
iurorem fallacem, hoc e. redundat in contemptum diuinae
maiestatis, quare licet viurari teneatur ex iuditiis restituere
vel n acceptare viuras, tu tñ qui iurasti teneri eas offerre, qz
reuerentiam iuramenti e similiter in presenti qui iuravit n
fugere, ex carcere iniurio, licet nullum det ius carceri vel tñ-
ranno, tenetur tñ qz reuerentiam iuramenti n fugere vel redire.
Ita det Vargas negando conseq. qz solvens pec-
cunias latroni vel vurario exerceat vtz virtutis scilicet redi-
mere vexatōem, qui vero rediret ad carcerem n redimeret vexatōem
sed potius offerret se iterum vexatōi iniurie a qua iam erat liber.
Hoc tñ discrimen n videtur satis accommodari in casu pro-
senti, nam vel consideratur solvens pecunias latroni quando
iuravit e promissis soluere, vel quando actu soluit. e qui
dem quando iuravit tunc fatetur iuramentum deservire ad
redimendam vexatōem ne decidatur, e hoc etiam modo qui iura-
uit redire, in carcerem illo iuramento redimit vexatōem ini-
quam, qua impeditur ne eat ad expedienda sua negotia e ad
videndos suos ante mortem. si vero solvens pecunias congi-
teretur quando actu cas soluit, tunc n magis redimit vexatōem
quam qui redit ad carcerem qz iuramentum, supponim e. n
e. iam in potestate latronis nec in periculo vite sed solum
implet

implet qd promisit ad redimentam vexationem. si ergo qui venit
ad carcerem, licet tunc, quando redit, n̄ redimat vexationem actua-
lem, tunc tñ implet qd promisit cum iuramento ad redimentam
vexationem & nulla ē disparitas in utroq; casu.

Obijcit Vasquez, qd n̄ obliget iuramentum debet
id qd iuravit, ē tale, ut possit ē actus alicuius virtutis, redire
a. ad carcerem vel manere in illo in praedicto casu n̄ ē actus
virtutis, cuius enim ē n̄ patientia, qd n̄ ē actus patientia,
ultrò se sine cōa morti offerre. n̄ item ē actus fidentia, qd
tyranno n̄ ē servanda fides in iis quae iniuste petit. Et ille,
n̄ ē actus virtutis, sed potius vitij, e. e. prodigalitas quam vite
proprie. Qd quicquid sit de maiori, quae fortasse ē falsa,
negatio mixta, illa e. ē actus malitiam virtutum, nimirum
fortitudinis, patientia, veracitatis, ad quas pertinet se exponere
periculis cōa iusta qualis in praesenti datur. Quia a.
iusta ē virtus publicae, qd si cuiusmodi promissiones n̄ possunt
iuste e. hinc inde impleri, n̄ possunt hōies se redimere suam in-
iustam vexationem quādo iniuste vexantur, nullam e. aliam
viam hnt nisi obligare suam fidem ad aliquid faciendum.
Si ille, qui accipit mutuum sub vris redimit suam vexationem,
atq; deo prudenter promittit solutionem vtrius, qd maius malum
e. carere, nunc pecunia necessaria, quam solvere postea vtrius
debitas. n̄ ē ergo prodigalitas illa promissio, neq; etiam solutio,
qd si solutio n̄ possit honeste fieri, promissio ipsa n̄ deserviret ad
inveniendum mutuum. Sic etiam quem latrones volunt occi-
dere, si prudenter promittit pecunias pro redimenda vita,
& postea postea prudenter solvere. deniq; eodem modo qui detin-
etur in carcere ne possit sua negotia vtiliter exquirere & res suas
componere ante mortem, prudenter promittit tantum e. pruden-
ter & observat promissum, nec sine cōa offert se periculo, sed
cum gravissima cōa, qd nimirum necesse habebat exire, ad hoc a.
necessaria erat promissio e. per quam n̄ se constituebat in dese-
riori statu, cum iam eēt in carcere, occidendus, ad hoc a. ut pro-
missio eēt utilis, oportet qd des sciat ex tali promissione oviri
honestatem alicuius virtutis exercenda in isto vobu, alioquin pro-
missio eēt inutilis ad finem intentum & de primo ad ultimum
n̄ offert se periculo sine cōa sed cum gravissima cōa, consideratur
e. ille vobu n̄ ut qd sit postea, sed ut ponatur in cōa eo tempore
quo iam hoc erat in eodem vel maiore periculo, ut sic a. n̄ sit
sine cōa sed prudenter e. cum magna cōa, quare n̄ mirum si
possit

post se. magis iuramenti cum secundum se. et etiam alij licitus 108.
& honestus ob fines proporetos.

Dicitur tñ in conitoe regulariter obligare illud iura-
mentum, qd aliquando ñ obligabit, tunc scilicet quando iurans ñ
existimabit tantum ea. periculum, cognito. e. postea periculo, po-
terit postea fugere, vel ñ redire, qd ille casus ñ videtur compre-
hensio in prædicto iuramento, ut notat Suarez ubi s. n. j. b. 2.
Sanchez n. 39.

2da exceptio a regula vñli supraposta e
de eo, qui damnatur extra iudicium, ad manendum in carcere
per delicta, nam licet alij, qui solent esse in carcere tade. custodia,
post licite fugere, si tñ ille, cui carcer iniungitur per sententiam
iustam in poenam. ita Soto, Valencia, Pasquez, Caietanus,
Aragonius, & Sayrus & quos affert & sequitur Salas dicto disp. 55.
n. 83. qd illa est iusta sententia cui reus teneretur parere.
Alij tñ distinguunt de carcere, perpetuo et gravissimo qd ob-
scuritatem, rigorem, vel alias incommoditates, & ab hoc carcere
dicunt rem etiam iniuste damnatum pœ. licite fugere, sicut
etiam a trireribus. secus vero a carcere facilioti, qualem
solent habere ij quos Inquiritores, condemnant poena carceris
perpetui, ad eivsmodi s. poenam pō in consuetudine ob hanc rem,
ut a poenam exily & similes. ita Sanchez dicto lib. 6. consil.
dub. 12. Lessy cap. 2. dub. 3. n. 39. Manders dub. 6.
Salas ubi s. cum alijs.

3tertia exceptio a prædicta regula vñli reli-
giosa, non licet secularis post licite fugere ex carcere
iusto, nec tñ contra negatur religionis. ita Caietanus, Navar.
Arzon. Salon. Barthelemy, Emanuel Rodriguez, quos
refert & sequitur Sanchez lib. 6. de regularibz cap. 8. n. 12.
& Suarez tom. 4. de Religione trakt. 2. lib. 2. n. 10. qd
quicquid sit de secularibus, religiosi tñ, qui se sua libertate
privarunt, iam videntur remitti iura illi iuri qd possunt habere
post fugendum e carcere, sicut etiam se sponte obligarunt ad
custodiam quæ e quasi quædam poena carceris perpetui.

Hanc tñ eivem doctrinam temperant primo,
quando religiosi timeret poenam capitis & mutilationis, adeo
e. e. nãde ius tuendi vitam & membra, ut nunquam illi vide-
atur esse sufficienter remuneratum. 2do quando iniuste dam-
natus e perpetuo carcere. 3tio quando licite damnatus e, sed
motu iniusto executioni mandatur, ut si custos proprio motu
denegat

denegat illi cibum, vestitum, vel alia ad vitam conservandam
necessaria, imo etiam inibi damnatus est ad perpetuum car-
cerem ita incommodum ut videatur esse damnatio ad mortem
paulatim subeundam, potest licite fugere, sicut Suarez non alij.

An vero Religiosus inibi damnatus ad truces
poenae ab eis licite fugere, sicut in iure pro saecularibus, negat Sa-
nchez ibi s. n. j. b. q. n. h. Religiosus tantam fugendi li-
bertatem quam saeculares. Affirmat in Barboza in pres.
g. c. 9. art. 4. post 3. conclusionem, loquendo de poena gravi-
sima in curia, ita tamen ut fugiat si ut vagetur, sed ut adest
suum superiorem vel Pontificem petens veniam aut remis-
sionem aliquam, quae sententia videtur probabilis attentata gravi-
tate illius poenae, si quod eo ipso de Religiosus ad illam poenam
damnatus, atque ibi subire eorum consuetudinem quod hoc de
iure fugere sicut alij possunt, quare hanc etiam sententiam defen-
dit Brande in prim. Dec. tract. 3. de legibus, disp. 13. n. 28.

Dubitat 4. to. utrum alij poenae inuare, reperi
inde detentum in carcere, ad fugiendum ex illo. Aliqua est
in hoc puncto in quibus res continentur. Primum de ministris
& officialibus iudicialibus si prout in facere, imo nec consilium aut
simulare, quia ex officio tenentur consilium bono publico &
inuare ad executionem iudiciali, aliquam eius quasi propto-
res Reipubl. 2do concedunt licere alijs quibus consilium
res sitam in his casibus, in quibus ipse reus potest licite fugere,
quod sicutum est unicuique consilium, id est ipse per se loquendo
potest licite facere, pertinet autem ad consilium obtemperare etiam
est insurrecere de modo quo potest facere, excedere vel vinculo
rumpere, &c. Sic res negant poenae alios inuare, reum
effringendo parietes, effringendo portas vel alia similia faciendo,
si est licet non licet effringere portas vel effodere domus
privata parietes, quanto magis domus publica, per de publica
portas, raderetur vim & graviter offenderetur. Quamvis
ergo in reo per naturale ius conservandi seipsum licet id facere,
si in hoc licet alij quibus id non est necessarium ad sui conservandam
4to concedunt res poenae Principem condere legem qua prohibeat
ne aliquis reum periret ad fugiendum quae lex ultra eius &
vtilis nec supra horum vires. An vero de facto sit talis lex
in aliqua provincia, consulenda erunt iura antiqua

Quod est difficultas: an reo, qui potest licite fugere,
possit

pōnt alij, qui n̄ h̄ m̄m̄bri subitā dare, instrumenta ad fugam, 109.
 v. g. funes, limam, malleum, scales & alia similia. Duplex ē
 sententia, utraḡ satis eorū. Prima negat licet, ita toto s. de sub.
 g. 6. art. 4. Valentia in p̄s. disp. 5. g. 15. p̄ncto q. Navarrae
 in man. cap. 25. n. 38. Tellez, lib. 5. cap. 6. Goffius lib. 3.
 cap. 7. 2da sententia affirmat id ē licitum. hanc tenent Saet.
 in p̄s. g. 6. art. 4. Fragonius ibi, Salomus controu. 3. Petrus
 de Ledema tract. 8. de subitā commutativa cap. 24. post 8. concl.
 Vasquez j. 2da disp. 174. cap. 3. Medina, Orizana, Sa, & alij,
 quos affert disp. 15. de legib. n. 92. Mandory in p̄s. cap. 3. dub.
 7. Senig cap. 21. dub. 6. Thomas Sanchez lib. 6. consil. cap. 4.
 Dub. 10. quam sententiam probabiliorē existimo, licet contraria
 etiam probabilis sit.

Et a. omissis alijs ratiōib; q̄a ipse reus licite p̄t uti
 illis instrumentis ad fugiendum & t̄nt ego p̄m̄ consensu illius
 & arte intruere, sic etiam instrumentis requisitis ad fugam exe-
 guendam. Conseq. probari p̄t multis exemplis. Primo si aliquis
 p̄t ipse id p̄cipari in locu alieno, p̄m̄ ego commodare illi
 vicia & alia instrumenta p̄cipari, hoc ē b̄ ē p̄cipari. 2do
 si maritus p̄t licite in foro interno occidere adulterum, sicut
 p̄t in unum in foro externo, p̄t etiam alius n̄ solum hoc illi
 compulsa, sed etiam commodare, statim ad id faciendum, licet
 solum maritus p̄t licite occidere. Itio p̄nt de facto maritus
 solus p̄t impudice occidere ad alteros in delicto deprehensos, & qui
 dem licet alij simul cum marito eos occidens puniretur, n̄ t̄n p̄-
 niretur si solum marito dedit arma quib; ipse eos occideret,
 q̄a nimirum dabit instrumenta ad actum licitum in foro externo
 & similiter in nro casu licet aliquis peccaret effringens portas
 carceris simul cum reo, n̄ t̄n peccat dādo ei instrumenta
 quib; reus licite p̄t id facere. Ratio a. v̄t̄s ē a priori ē,
 q̄a ille qui conuenit solum mediate ad aliquem actum, qui p̄nt
 ab agente immediate per se loqui dō ē licitū, n̄ p̄t in ordine ad
 illum actum contrahere malitiam, nisi aliunde habet specialem
 prohibitionem conueniendi etiam mediate.

P̄nt in p̄senti dari eiv̄m̄ prohibitionem,
 nam sicut prohibentur coeteri ne p̄nt immediate cooperari
 reo effringendi portas, ita prohibentur ne cooperentur mediate,
 casem ē. e. rāo. 2da in primis hoc agitur probare conti-
 num etiam ē instructioem prohiberi eadem prohibitionem,
 q̄a t̄n h̄ concedunt auctores p̄ma sententia. Deinde agitur
 rector =

retorqueri potest in obis exemplis supra positis, in quibus prohibetur
cooperari immediate, non in mediate. Denique negatur eadem esse
ratio utriusque prohibitionis, nam qui cooperatur immediate
ipse quidem delictum sine iure ad faciendum, qui vero cooperatur
mediate non delictum ipse, sed hoc est eadem res facta ab alio qui hoc ius
facendi, in quo nulla apparet malitia, nisi aliunde. specialiter
prohibetur, iniuncta est ei contrectare rem alienam invito
domino, quam quidem malitiam ^{cooperatus} immediate delictum rem alie-
nam qui vero solum mediate, non contrectat rem alienam, sed facit
eam contractari ab alio ~~ex~~ respectu cuius non est aliena, cum sit
ius ad eam delinendam.

Quod vero etiam non cooperatores mediate puni-
rentur a Magistratu, non probat eos peccare, nam et ipsi rei qui
licite fugiunt, puniuntur, et via quibus probaretur, author fuisse
fugam, consulendo et docendo modum fugiendi, etiam puniretur,
et tamen hi omnes non peccarent etiam contra primam sententiam, sed tamen
punirentur aliquam poenam moderatam, quae non tam sit in sup-
plicium proprium, quam ad coercendos coheros ne faciles eos
liberet et carceris custodia.

Haec tamen quae in locis dicta sunt, in aliquo in-
fortuna instrumento specialiter limitari debet, v. g. si fieret clavis
ad alteram portam custodiae publicae, quam non sit fortasse artifex
sine peccato facere, eo quod sit falsificatio custodiae et clavam
alienam, sicut peccaret qui mittent reo ^{substitutionem} falsam
Erinupis qua reus deciperet custodes et fugeretur. 2do limi-
tanda est haec doctrina, ut non habeat locum in delinquente cuius fuga
perniciosa est, ut si est latro et grassator publicus vicarum, vel
carus libertas recideret in potestatem aliorum, quam etiam de
causa non videtur potest licite inlicari hereticum ad fugiendum ex
carcere et aliis similes.

Potes: an ille qui dedit instrumenta ad effrenan-
dos parietes, teneatur postea saltem ad restituendum parietem si res-
tituente ipse reo. Affirmant aliqui, quia ipse reus tenetur, ut videtur
et a fortiori reo non restituente tenentur alij qui dederunt instrumenta,
qui minus iuris habebant ad illam ruinam parietem caendam.
Probabiliter tamen videtur etiam si reus ipse tenetur, non teneri eos qui
licite dederunt iura ad fugam, sed hi nec tenentur ex re accepta,
ut constat, nec etiam ex iniusta acceptione, cum supponamus eos
licite prohibitive auxiliari.

Dices: reus non tenetur ex re accepta, nec ex
iniusta

iniunda acceptione, et tñ tenetur & similiter isti tenebuntur. 110.
 Et regardo conseq: qđ reus tenetur ex contractu vel quasi con-
 tractu, ut supra vidimus, debuit e. emere sibi implicite domum
 alienam sibi necessariam ad fugam, deo ex illa quasi emptione
 tenetur pretium solvere, illi. a. qui instrumenta dederunt, ne
 hoc quidem modo se obligarunt, ipsi. a. si erat necessaria ea domo
 nec ipsi debebant eam emere, sed reus cui instrumenta dederunt
 ut domum quam licite poterat quasi emere & detinere, potest
 commode detinere. sicut si Petro licite accipiens sibi equum
 alienum ad effugiendum periculum seu decessu calcaria ad urgen-
 dum equum, si deo tempore ad restituendum pretium equi Petro si
 restituente, qđ tu si tenetur explicite, vel implicite emere
 illum equum, sed solum dediti Petro calcaria quibus ipse melius
 videretur equo quem poterat implicite emere. ita videtur dicen-
 dum in presenti.

Quæritur ult. an erum, qui detinetur in car-
 cere, ad debita, p̄is eodem modo iurare ad fugam. Si bre-
 viter, si reus poterat solvere & ex fuga p̄ditur deterior cū creditoris,
 qđ imponitur periculo si recuperari, vel saltem si ita facile qđ sibi
 debebatur, p̄cat qui debitorem adinuat ut fugiat & quidem cum
 onere restituendi. ita Navarr. in man. cap. 17. n. 101. qđ illud
 p̄cipue se h̄t ac si adiges aliquem ad furandum, vel ad retinendum
 saluum, si vero debitor nec per se nec per alium solvere potest nec
 speretur p̄e, atq; deo iniunde detinetur in carcere, tunc licite pote-
 ris eum ad fugam iurare, ut tradit idem Navarr. ibid. cum con-
 nihil e. potest creditor qđ potest iuste ab illo debitore sperari, qđ
 si ea occasione creditores exigant debita, si deo tenentur illis
 quicquam dare ad compensandum illud damnum, ut docet idem
 Navarr. ibid. tenetur tñ principalis debitor si postea ad pinguiorem
 fortunam venerit solvere custodi id qđ custodi creditoribz soluit
 penus, non, hoc e. nihil aliud e. quam solvere prius debitum,
 ad qđ solvendum semper tenebatur principali creditori, tunc a.
 soluit custodi a p̄o creditor istud accepit. deniq; hoc idem
 dicendum e. gaudio debitor ut solvere & tenetur in foro ex-
 terno, si tñ tibi condet iuram in foro interno si teneri, qđ ve-
 uera, illud soluerat hiet si hat solutionis in foro, vel si alia
 de ead excusatur in consilia a solvendo, tunc e. poteris etiam
 eodem modo eum ad fugam iurare.

Poteset etiam hoc loco tractari: an reus potest condem-
 nari ad numerandum venenum vel ad abstinendum a cibo ut fame
 pereat,

percat, & qui tenetur tunc reus facere, hoc in pertinet ad
questionem de homicidio, ubi de iis disputant Doctores.

SECTIO VI

De obligationibus Advocati, et Notarii.

De Advocatis dubitatur primo: utrum Advocatus peccat defen-
dendo causam iniustam. Tertium est imprimis Advocatum debere
persequi diligentem iniustitiam causam antequam causam defen-
dam suscipiat. Tertium etiam est peccare, graviter si ex ma-
litia vel ignorantia culpabili suscipiat causam iniustam, & qui-
dem cum obligatio restituendi, ut constat ex S. Thom. in pras.
g. 63. art. 3. & coeteris coarctat. tenetur a. restituere
damna omnia & expensas parti contraria, tenetur etiam restitu-
ere suo clienti expensas litis, nisi forte eum prius admonuerit
de iniustitia causae, tunc e. sibi imputabit. an vero tenetur
restituere etiam si pro poenam qua ipsi obtinuit applicari nisi
iniquè defendisset ream, diximus disp. praecedenti sect. 9. in fin.
Quod etiam advertere hoc peccatum habere, frequenter ad iunc-
tam malitiam perituri, quia plerumque solent exigi ab Advocatis, in
privilegio sui officii iuramentum de n. non suscipienda causa
iniusta vel improba, ut habetur in l. rem n. novam. §. Notarii
de iur. et in alijs legibus diversarum provinciarum.
Qualis vero culpa requiratur in Advocato ut imputetur ei
inadvertentia vel ignorantia, & rade ipsi tenetur ad restitu-
tionem damnarum, colligi potest ex his quae diximus supra disp. 3.
sect. 2. de quo videri etiam potest Parlatovius cap. 2. qua-
tionum quatuordecim, qui late de hoc puncto agit.

Tertio certum est post susceptam causam, quam
putavit iustam postea tamen re. melius considerata videtur esse in-
iustam, teneri Advocatum admonere clientem & causam recedere.
ita docent omnes cum S. Tho. dicto art. 3. ad 2. quo etiam
causa h. se inducere litigantes ad concordiam faciendam, cum reiat
actum esse ius partis adversae. potest tamen fieri quando existima-
ret suum clientem non assaturum a lite, sed venaturum adversarium,
tunc e. potest adversarius concludere concordiam qua redimere &
sua vexationem. an vero post tunc Advocatus manifestare
sua adversario secreta sui clientis ut melius se defendat ab
iniuria

iniunda vexatōe. Negant cōtēter cum S. Thoma ubi s^t eam
 tñ doctrinam merito limitat, Joby 5. de Sub. g. 8. art. 3. ut proce-
 dat cōtēter loquendo, cum hoc tñ dāt qd si accusator iniunde, pro-
 ceperet, & reus est capite damnandus qd iniundam accusatōem,
 advocatū accusatoris teneretur eius falsitatem p̄verere, & id in
 iudicio testificari si opus est ut dēfēderet innocentem, si hoc
 tñ peratur profuturum & p̄bit id facere sine p̄gnō detri-
 mento, p̄monitō tñ p̄g accusatore ut dēfēderet, qui si dēfē-
 dere nōbit, poterit eam eius secreta revelare. Et etiam exten-
 dit ad alias eas quę paulo q̄ minorem estimatōem habereat
 ut si ageretur de libertate ^{sancti} p̄ honore, statū, alius person-
 na illustri. Adit deniq; advocatū rei h̄et sciret eum
 se iniunde p̄tegere, a sentia capitali n̄ p̄e, eius iniunditiam
 p̄verere, sed solum debere tutelam dēverere.

Quarto conveniunt fere, P.D. in hoc, qd quando
 advocatū factū p̄cedenti examine ^{impevit} casū ag dubiam vel
 ag probabilem, p̄bit eam p̄cedenter intelligere, qd h̄bitans in eo casū
 iudicē agit in iudicio. Et t̄ advocatū p̄t ei licite patrocinari.
 Quasi in pari casū favendam ē potius reo quam actori. Et si casū
 sit ag dubia & probabilis p̄ utraq; parte, n̄ p̄t advocatus
 suscipere partem actoris. Et illud axioma habere locum
 in dubio facti, n̄ in dubio iuris, ut diximus digutade p̄cedēti
 sect. 3° in principio, in dubio a. facti iam erit eo ipso certum
 ius rei, & per consequens n̄ poterit advocatū patrocinari actori.

Quinto conveniunt quando casū unus fore nihil
 p̄ probabilis, ut vix ut movetur spes in ea obtinendi, eo
 qd apud iudicē semper rejicitur, n̄ h̄ere regulariter advocatū
 eam suscipere, qd p̄bit sine fructu expensū a suo cliente tempus
 & pecunias, & qd h̄ca illa cōtēter n̄ estimaretur probabilis.

Difficultas tota ē quando casū utriusq; ē probabi-
 lis, alioq; tñ probabilior, utrum p̄bit advocatū defendere minus
 probabilem. Concedunt fere oēs p̄e defendi reum in casū
 minus probabili, p̄e ibidem suscipi casū actoris minus probabilem
 in casū, parvi momenti, in casū a. maximi momenti aliqui
 putant n̄ p̄e suscipi casū actoris minus probabilem contra reum
 habentem casū probabiliorē quando inde reo ingens nocumen-
 tum minueret. ita totus ubi s^t & alij. Sennig vero cap. 33
 dub. 9. dicit id habere locum quando casū potiri parum interet
 actoris, & aliunde reo affert gravē detrimētum.

Alij probabilis sine distinctione concedunt p̄e
 suscipi

recipi eam actoris vel rei magis probabilem in unum, dum modo
hieri monetur de sua minori probabilitate. Ita Vasquez. jma. d. c.
d. 1. q. 1. cap. 1. Salas ibi tract. 2. d. 1. circa sect. 11. n. 103.
Aur & alij quos refert & sequitur Sanchez tom. 1. in decal. lib. 1.
cap. 9. n. 53. qd illa distinctio inter causas leviores & graviores
n. h. fundat. si e. reus h. ius in causis gravioribus, habebit
etiam ius in obij, cum lex vultet dicat in pari causa forendum
e. reo. Deniq. a priori p. b. qd licet reus h. eam probabilem,
actor in h. eam probabilem & probabile e. meliorem e. eam
actoris & advocaty sequendo hoc iudicium probabile, qd illud reci-
pere tanquam eam meliorem e. veriorem. Qd a. reus in dubio
preferens sit, iam diximus, debere illigi de dubio facti, vel, ut alij
volunt, illigitur de dubio negativo, n. de dubio positivo e. probabili,
quale e. illud de quo hic agimus.

Obijcies jms. Iudex tenetur sententiam professe
pro parte probabiliori regulariter loquendo, ut diximus sup. p. c. d.
sect. 10. & Advocaty n. p. defendere eam magis probabilem,
hoc e. i. e. petere a Iudice qd p. Iudex licite facere n. p.
Et Iudex ex officio tenetur elipere partem probabiliorem, ut ibi
diximus, Advocatum vero n. habere potestatem illegitam a Republ.
sibi impositam, nec etiam suadere. Iudex aliquid illicitum n. a.
sua et qd Iudex pro parte minus probabili, sed conatur
proponere rases pro sua parte, ut eo modo Iudex fortasse convin-
catur e. putet illam e. probabiliorem e. iudicat pro illa, n. e.
tenetur iudicare pro parte probabiliori utraq. sed pro ea que
ip. videtur probabilior.

Dices & potest etiam Advocaty defendere partem
probabilem ut suadet Iudici illam e. probabilem, e. hoc modo
obtineat eius sententiam pro suo cliente. Negatur aequalitas
in hoc casu iam foret iniuriam clientis qui pet. ut vel defendat
rem n. suam, in nro. a. casu supponimus intervenire iudicium
probabile de iure sui clientis, qd sufficit ut n. defendat rem
sui iudicium.

Obijcies dco. qd ad hostilitatem belli n. sufficit
qd secundum opinionem probabilem, Princeps h. ius alij contra
alium pro quo p. probabilior sentia & nec Advocaty p. bellare
contra alium habentem probabiliorem eam. Et quicquid sit
de antecedenti, de quo p. v. r. a. d. sentia meo p. no. conseq. qd
bellum e. executio sentia, quare Princeps iam se h. ut Iudex
condemnans partem contrariam, licet a. Iudex n. potest iudicare

contra

contra sententiam probabiliorem, Advocatus tamen defendere partem
minus probabilem, ut diximus, quia ipse defendendo non desinit nec
mittit exequendo sententiam, sed proponit rationes ad experiendum
an iudici fortasse appareant probabiles vel et probabiles rati-
onibus contrariis.

Hinc inferitur resolutio dubij practici: an quando
chiens bonum sit ius in causa possessionis, si tamen in proprietate;
potest Advocatus eum defendere in causa possessionis, imbecillum dum non
tractatur causa circa proprietatem. Negant aliqui. Bulgos de
Pax in proemio legum Tauri n. 3 23 2. c. segg. fatus Medina
summa cap. de Advocatis & Procuratoribus in hoc eorum peccato,
dicens peccare quando suscipiunt defendendum aliquid caput rubrum
sub quo contextu remouentur eadem aliquam apertam invidiam,
quod etiam videtur colligi ex Innocentio c. paboralis. Sed a.
videtur esse quod tunc ille chiens tenetur in concilia reddere statim
rem illam quoad proprietatem vero Anlo, cum sciat certo hunc esse
suam sed illic peccat defendendo possessionem & etiam
Advocatus peccat eum, adiuvando & cooperando istis peccato.

Alijs tamen vixi doctis probabilis videtur pars affirmans
pro qua afferitur etiam Bartoloni, dicto tractu. verum quod can.
alios afferens. ita a. probari arguo contrarij: quia iudex in praedicto
casu videtur facit conservando illi possessionem donec egatur de
proprietate, leges e. id volunt ad vitanda graviora mala & Advocatus
potest peccare & consilium iudici id quod ipse iudex potest & debet facere,
Advocatus e. idem dicit quid hic est. nunc iuxta leges debeat
facere. ex quo responderi etiam potest ad arguendum contrarium, quia
sicut litigans peccat tunc petendo possessionem, Advocatus tamen non
cooperatur positive ad illud peccatum, sed solum permissive, nam
sicut leges permittunt & volunt illam non quodam bonae iudicis
condet de defectu proprietatis, & per consequens permittunt
illum conservari in possessione iniusta, ita iudex potest id precipere
etiam si sciat iniudicium circa proprietatem. de ergo Advoca-
tus potest consilium & petere quod permittatur, ocs. e. permissive
cooperantur ad vitanda graviora mala. quare sicut meretrix
petens a Pratore defertur ab ijs, qui eam volunt cum violentia
sa meretricis impetire, peccat eundem petendo, Prator tamen non
peccat concedendo, nec etiam Advocatus qui hoc Pratori conse-
leret, nam hi volent concurrunt permissive, ita in nro casu
docentem videtur, ratio a. e. quia Advocatus tunc exercet munus
consuloris apud iudicem, respondet e. consulendo prout de iure;
quare

quare licet hoc consultum reducat in fauorem sua partis &
de eo sollicitetur ab ea ad consulendum, tunc tñ ipse clientem
iniustum n̄ fouet nec eius intentionem approbat, sed solum re-
lit consultando & proponendo Iudici quid ipse agere debeat ex sup-
positione q̄ ille clientis petat possessionem rei, n̄ videtur cooperari
positiue ad permittendum ad malum, atq̄ ideo fouere potit̄ inten-
tum legislatorij, q̄ licitum e.

Juxta hæc principia respondentum e curiam interroganti
hunc casum: quidam habebat gabellas curiam oppidi ex concessione
Principis ad beneplacitum Genis Principis quatenus ipse n̄ reuocaret.
post aliq̄ temp̄ Principis & eius noui fiscalis, petijt q̄ exfolia-
retur possessor, quæritum fuit: utrum Advocat̄ potit̄ licite illum
defendere, in Iudicio supposita lege municipalit̄ q̄ nemo solietur
antequam audiat̄. Affirmauerunt aliqui Advocatum p̄oc. illum
defendere vsq̄ ad ipsam sententiam allegando titulos pp̄ quos conatus,
gabellas iterum a Principe impetrare.

Alijs tñ merito visum fuit n̄ p̄oc. q̄ nihil poterat
allegare Advocat̄ pro suo cliente, fundaret & iustificaret eius
intentionem, cum nullus p̄ort̄ ebt tituly impediens exfoliationem.
In casu quidem præcedenti Iudex poterat illud conseruare illum in
possessione, & ideo Advocat̄ licite poterat illud consulere, vt diximus;
in hoc a. casu Iudex n̄ p̄t̄ illum n̄ soliare, & per consequens
Advocat̄ n̄ p̄t̄ oppositum conseruare, nec aliquid allegare pro sua
parte, q̄ iustus & licite potit̄ fieri. Admitterent utrumq̄, id fieri
p̄oc. n̄ possessor ille haberet aliquas congruentias & rades pecu-
nias ad mouendum Principem, vt licet n̄ ex subditia cum magna
tñ congruitate potit̄ inducere Principem ad prorogandam gr̄am,
tunc e. Advocat̄ potit̄ allegare illas rades & titulos, n̄ quoniam
ad pretendendum ius, sed vt radices ex congruitate concederet breue
temp̄ audiendi Principem & proponendi nouas illas rades, ob quas
probabile erat Principem necessurum a repetitione tabellarum,
hanc e. prorogandam dare ex præsumpta voluntate Principis n̄
uocetur illicitum, & per consequens proprium Iudicij consulere
licitum ebt Advocato.

Dubitatur 2do principaliter quale pretium licet
Advocat̄ accipere pro patrocinio. Verum e p̄oc. accipere
pretium pro suo labore, vt docent oēs cum S. Thoma in præc.
q. 71. art. 4. pretium a. iustum e duplex, primum e q̄
lege humana e taxatum. Dum q̄ deficiente lege, humana
existimatur æquale attentis oibz circumstantijs. In hac itaq̄
3i
mas

ma quam pluribus legibus peculiaribus provinciarum inveniuntur
taxata prope pro advocatis, de quibus legibus in eorum dicendum e
vbi n conditio de eorum iurisdictione et de eorum abrogatione
per unum contrarium observandas ee. Aliubi tñ n videntur ee
in usu vt de legibus hispanis fatentur plures, cum quibus sentit
Luisis Turriano dicto art. 9. post illas. v. leges rerum pretia
nummum aucta st, quare n e equum maxime idem pretium per
trocinij variatis pretijs aliorum rerum.

Vbi ergo pretium legis humane n inveniuntur,
dandum e pretio nacti, circa qd aduertendum e profuturum ee
iure eoni ne conveniant cum cliente de pretio post inchoatam
litem, ad vel ante inceptam vel post finitam, vt colligitur ex
c. infames 3. g. 7. Ratio e. e. qd postquam dicens manifes-
tauit advocato sua instrumenta & regularit sua secreta,
cogetur dare pretio qd advocatus voluerit ne ab ipso prodeatur.
Similiter prohibetur de iure eoni convenire de certa quota vt
d. iudicia, 2. tra, vel 3. ta parte, litem pro pretio patrocinij l. sum-
tus ff. de pactis. l. litem c. de procuratoribus c. evaniter 3.
g. 7. Ratio a. e. ne prebatur advocato occasio procurandi
victoriam per fas vel nefas. hac tñ, si aliunde pretium iudum
n excedunt & dolus vel fraus cesset, n obligabit ad restitutionem.
videatur Sanchez lib. 6. consil. cap. 7. dub. 9. & lib. 3. cap. unico
dub. 4. 2.

Hinc inferitur pde advocatum ultra pretium
accipere a cliente post victoriam aliqd donum gratis datum in
signum gratitudinis vel laetitiae, ad cuius collatione ipse advocatus
n cogit exparte nec implicite, vultu torio, vel manu incusso
n patrocinando diligentes in alia litem. post etiam famuli advocati
scribentes accipere aliqd gratis a litigante, n tñ aliter
extorsum, si alias a suo dno hnt sufficientis dispendium, qd si
illa n hnt, poterunt aliquis a litigantibus accipere in partem fi-
rendi, ita vt litigantes sciant se illud minis debere dare advocato,
quam dixerint si advocato daret famulo sufficientis dispen-
dium pro labore illo scribendi.

An vero advocatus tenetur aliquando patrocinari
gratis pauperibus, pertinet ad materiam de elemosynis, e. e. eadem
doctrina que in alijs obligatoribus succurrendi proximo in gravi
eius necessitate, que magis vel minus obligat iuxta maiorem
vel minorem proximi necessitatem. videatur Thomas Sanchez
dicto lib. 6. cap. 7. dub. 5. Deniq que persona atqueatur

a mu =

q. munere hauriati, pertinet oio ad iuristas. videtur idem Sanchez ibi dub. 2. c. segg.

Tertio ergo dubitatur de Notarijs: an peccent contra debitum sui muneris transendo partibus, vel eorum sollicitatoribus aut procuratoribus processus originales vel habentes scripturas originales. Supponimus Notarium seu tabellionem teneri iuste fideliter exercere suum officium, n. solum ex debito muneris, sed etiam ex iuramento quo contracta multa in particulari promittit, de quibus Nauarrus in man. cap. 24. n. 52. c. Toletus lib. 5. Summa cap. 41. nimirum qd. conficiet instrumenta de quibus fuerit rogatus bene & fideliter, qd. seruetur secretum sibi commissum, qd. n. conficiet scienter instrumentum vtriusque, qd. retinebit apud se originale omnia instrumentorum, qd. nullo odio, amore, spe, vel timore, abutetur suo officio ec. hoc supposito ad casum propositum respondetur peccare quidem graviter & cum obligatione restituendi, quando & periculum aliqd. qd. vel amittatur instrumentum illud originale, vel falsificet aut aliqua ex parte mutetur. quando vero nullum est tale periculum, n. videntur dampnari, peccati mortalis, qd. iuramentum retinendi scripturas originales n. videtur violari, quando scriptura & per aliqd. breve tempus apud personam talem ut pensare sit ac si retinebatur apud ipsum Notarium.

Dubitatur 4to: quid sentiendum sit de Notarijs, qui ob temporis angustias retinent apud se Registrum qd. iam summarium & breue, qd. appellant Protocollum, ibi breuiter continetur rei substantia, quam postea cum vacauerit extendant, interim vero dant partibus exemplaria extensa, contingit a. haec protocolle n. extensa manere per menses & annos apud Notarium. Toletus ibi s. dicit hoc esse peccatum mortale, qd. morale periculum, qd. contingere, qd. moriatur Notarius illis nonsum extensis, & per consequens n. deserviant ad faciendam fidem. & quidem loquendo de protocolle qua non faciunt fidem in iudicio vera & censura Toleti quodam differtur per longum tempus moraliter loquendo. Oportet fr. aduertere, aliquando scripturam manere n. extensam, sed tñ cum sola substantia & cum subscriptione necessaria, licet n. cum solemnitatibus accidentarijs, huiusmodi vero scripturae originales solent facere fidem in iudicio, in his a. mitis foverit confessarij procedere cum Notario, dummodo ipse curat paratim eas scripturas complere, & absolueri, quando veti scripturae manent

maneat eadem in compendio, seu per notas deservientes ad me. 2114.
moran e qua in iudicio n̄ facit factum, oportet urgere e
premere Notarios ut eos quamprimum extendant, qd̄ si hoc somel
e iterum promiserunt e n̄ fecerunt, n̄ h̄ absolventi donec de
facto perficiant vel dantur modum quo de facto perficiantur.

Quibatur s̄to: utrum Notarij, & Secretarij, qui
faciunt qd̄ processus in eadē veniant ad alios iudices vel relatores
e receptores, ad quos iuxta ordinem Rota vel illy tribu-
nalis n̄ debebant venire, peccent cum onere restitutioni. Aliqui
de hoc consulti dixerunt n̄ ee peccatum grave, saltem contra
litigantes, sed ad summum contra illam relatores vel recep-
tores ~~cur~~ cui ^{aus} offerretur talis emolumenti occasio, hunc a.
damno, p̄c̄ satisfieri progrediendo illis alium processum vel eadē
aq̄ stidem. qd̄ a. hic iudex vel Auditor pot̄ pot̄is quam ille
Cognoscat de hac cā, n̄ videri iniuriam gravem contra litigan-
tem, cum oēs iudices sint approbati, e aliq̄m pars ista
pot̄ recurrere iudicem sibi suspectum si rāabiliter ab eo sibi
timet.

Aliqui t̄n de hoc yso consulti melj̄ dixerunt
ee peccatum grave, cum obligatōe restitutioni, nam licet ille
qui ex munere suo deputat̄ e ad distribuendos casus inter iudices
e alios Officialēs n̄ pot̄ favore, alij t̄n qui id n̄ p̄nt ex
officio, vel qui debent ad facere per sortes aut per aliam viam
determinatam, n̄ pot̄ illum modum invertere sine iniuria
litigantis cuius multum interese habere hunc vel illum
iudicem. e quidem grave onus e cogi ad recusandum ali-
quem iudicem, nec a. semper auditur recusatio, nec vitari po-
terent gravissima inconvenientia quae ex ipsa recusatiōe ori-
untur. graviter ergo nocet haec iudicij variatio litiganti,
e per consequens cum fiat ab eo qui n̄ h̄ ius, videtur fieri contra
ius e per dolum aut iniuriam. Aliquando fortasse variatio
erit ad hoc accidentalis, ut p̄ levisatem mōe n̄ contineat in-
iuriam gravem, sed t̄n ex genere suo gravis iniuria e, in ipso
t̄n litigante qui procurat quam eam venire ad tales vel tales
casus iudices, n̄ erit regulariter contra iustitiam, si abrit
iis e dolus e procurat̄ per media licita, hoc e, petendo ab
illo qui h̄ plenam potestatem distribuendi casus inter iudices,
vel obsequando tempore quo haec cāa debeat ad talem iudicem
e n̄ ad illum aliam spectare.

Quibatur s̄to: ad quid teneatur Notarij qui
fecit

fecit instrumenta falsa in damnum tertij. Certum e teneri
ad restitutionem n̄ rediuentibus ijs qui emolumentum illud
acceperunt. que situm tñ fuit ad quis tenentur eiusmodi No-
tarius qui exstans in mortis articulo n̄ habebat unde reditu-
ret. Et teneri ad faciendum quantum in se e vt pars ar-
netur illa, n̄ tñ videtur teneri ad se infamandum e. te p̄oden-
dum cum tanto dedecore, nam res inferioris ordinis n̄ debent
restitui regulariter loquendo cum iactura reipm ordinis infe-
rioris que iuste possidentur iuxta sententiam eodem, quam tradit
Lectio. d. cap. j. in. q. 5. debet tñ allegari eum in cuius fave-
rem scriptura facta e ei iudare. vt restituat aut scripturam
sibi reddat, alioquin minari e iniuriare, quantum sine men-
tione poterit, se falsitatem manifestaturum. Deniq in hoc n̄
sufficiat videtur nonnullis teneri Notarium apud Confessarium
relinquere schedulam subscriptam in qua declararet falsitatem
illius scriptura e. et quam se remittat in testamento decla-
rans auctoritatem illius schedule. Idem remedium
plurimq erit bonum e. iniungendum, vtriusq tñ n̄ videtur
obligare, q̄ etiam illo modo se infamat poenitens, saltem post
mortem, s̄t. a. illa infamia e. ardo grauis, vt n̄ obligetur cum
tanto onere reparare damnum pecuniarum, q̄ fortasse n̄ erat
tanti momenti. sicut etiam mater doctura n̄ tenetur semper
cum tanto onere manifestare suum adulterium ad impedendam
successionem filij spurij e. damnum filij legitimi, aliquando tñ
tenebitur mater ad facere, quando infamia sit talis que me-
rito postponenda sit ingenti damno hereditatis eximia. Simi-
liter de Notario cum proportione dicendum videtur, nam regula
illa q̄ n̄ obliget restitutio bonorum ordinis inferioris eum iactam
bonorum ordinis superioris, debet oio accipi cum hac limitatione.
quis. e. dicat q̄ aliquis excusetur a restituenda hereditate
magna, e. q̄ timeat febrem trium vel 4 dierum, e. per conse-
quens iacturam aliquam sanitatis que e in superiori ordine
bonorum. imo ipimet, qui matrem adu. borem excusat a
manifestando adulterio, dicunt teneri eam manifestare. illud
filio si sperat filium legitimum e. restitutum e. et cum r̄p̄o-
nunt teneri matrem cum aliqua iactura fame, nam hoc ipsum
manifestare filio e. infamare se apud ipsum. illa ergo
regula debet illigi cum proportione, hoc e. excusari aliquem
a restitutione boni inferioris, quando id facere n̄ sit sine tali iac-
tura boni superioris, que iactura iudicio presentis viri sit

incom-

incomparabilis cum illo bono inferiori. regula. a. ad disc. 115.
 cernendum quando h[ab]et talem incomparabilitatem, videtur e[ss]e
 quando iudicio prudentum creditor irrationabiliter se gereret &
 crudeliter exigens restitutionem cum tanto onere, v. g. si fu-
 ratu[s] es Petro decem iulios nec potes restituere, nisi expendas
 centum ad mittendos illos decem, irrationabiliter exiget Petrus ut
 adhuc cum tanto onere restituas decem iulios. sic etiam si
 debes Petro famam nec potes restituere, nisi cum ratura vita,
 irrationabiliter & crudeliter se geret exigendo famam cum onere
 & iactura illa incomparabili. Denig si debeas Petro mille
 scutas, quae si potes restituere sine gravissima ratura
 fame quam iusti possides, eodem modo exasaris, quia non est compa-
 rabilis iactura fame cum mille scutis, e contra vero si non potes
 restituere centum furto ablata quam expendas alia decem,
 teneberis. similiter si non potes restituere famam personae gra-
 vissime vel civitatis sine aliquo remoto periculo vita, plerumq[ue]
 teneberis. Denig si non potes restituere ^{regnum} sine aliqua iniuria
 gravi, non exasaris a restitutione, quia haec omnia sunt comparabilia
 inter se, nec exco[n]tra ille est tantus ut tollat omnem proportionem,
 quot. c. reperies qui velint ^{regnum} etiam cum aliqua ^{parte} iactura
 & vel etiam famam cum aliqua periculo vita &c. ad
 nam ergo casum de Notario iuxta, haec dicendum videtur saepe
 sapienter obligantem ad manifestationem faciendam saltem post mortem,
 si detrimentum illius fama post mortem suberundum non videtur
 tanti faciendum, ut pro illius cogatur aliud detrimentum mag-
 num pati fortunatum ex falsa scriptura proveniens, nisi forte,
 ut dixi, detrimentum illius fama tantum est, sed damnum
 fortunatum est ad ea parvum, ut non esset comparabilia inter se
 iuxta regulam assignatam.

Dubitatur 7mo. utrum Notarius teneatur resti-
 tuere si accipit ultra pretium taxatum ob instrumenta
 que conficit. Et breviter si taxas sit iusta, tenetur utiq[ue]
 ad restitutionem, an vero sit iusta dabit ex multis penes
 circumstantijs quae in facto consideranda sunt, plerumq[ue] t. quan-
 do leges taxantes sunt valde antiquae, non continentur iam iusta,
 quia pretia verum aliarum aucta sunt; quando vero leges sunt nove
 iudicandum est pro illis, nec gloriatur Notarius dicant non po-
 se alere familiam si legem observent; Et c. hoc provenire
 lex eo quod velint alere familiam supra conditionem sui Status,
 debent & considerare multiplicato numero Notariorum vilissime
 iam

iam eorum operas, ac provincie n̄ hoc nec debere nunc conser-
vare nunc splendorem illum, quem nobiles viri vel quem habe-
rent si fuerent pauci Notarii in Republica ut olim erant.

sufficere
sunt tñ aliqui casus in quibz Notarij p̄ ali-
quid accipere ultra pretium coe. Primo quando datur oro
gratias, & Notario constantiter affirmante id sibi nullo modo
deberi. ubi advertenda ^{non} qd Notarij interrogatus de pretio dicit
da qd volueris, hæc e. e. ars ad accipiendum ultra pretiam
iudicium. 2do quando ille qui dat aliquid scit bene quantum
debetur, & tñ qd liberalis dat sup̄ga debitum, n̄ tenetur No-
tarij ad neminem de pretio, qd iam est inutilis illa admonitio.
3to quando debentur novem Julij v. g. & n̄ occurrit moneta
minor scuto, nec ipse notarius ostenderit difficultatem expedi-
tandi commutationem monetæ, ille. a. alius dicit in re. suo. p̄
illum existimare cum gratitudine retinere. 4to addunt
aliqui quando persona quæ dat e. tanta dignitatis, ut dici
n̄ possit ne dederis mihi ultra pretium taxatum, hoc etiam ex-
centum recipi & retineri. Quinto quando instrumentum
tali tantoz laboris fit, v. g. testamento moribundi vix e.
morose potentis loqui, vel quando oportet longum iter agere
ad instrumentum conficiendum, vel ponere multum Sudicij
& industria ultra Notarios mediocriter p̄ritos, ut in instru-
mento dotis & capitum Matrimonialium, in fundacione Maio-
ratus vel alicujus operis insignis, pro his e. partes libenter
tribuunt magnum pretium & tñ miseri solet aliquis libe-
ralitatis, atq̄ ideo possit accipere ad arbitrium boni viri, pen-
satis circumstantijs laboris, & habilitatis, sc̄ia, qualitate etiam
personarum &c, nisi hoc etiam pretium ad eiuſmodi casum
lege obligante taxatum.

Dubitatur octavo: utrum Notarij faciens sci e-
ntor instrumentum pro contractu usurario, teneatur restituere
illi qui postea solvit usuras. Convenit apud oēs si instru-
mentum expresse contineat contractum usurarium, n̄ peccare
Notarium contra Subsidiarum regulariter loquendo, qd virtute illis
instrumenti dicitur n̄ obligat mutuatarium ad aliquid restituendum.
Convenit etiam quando n̄ explicatur sed palliatur contractus
usurarius sub nomine alienis debiti, tunc Notarium peccare contra
Subsidiarum conficiendo illud instrumentum quo postea mutuatarij
cogebatur postea solvere illud debitum, saltem quando instrumentum
n̄ conficitur petente ipso mutuatario. Duplex e. diffi-
cultas

causas. an id prima; an si fiat instrumentum volente. & 116.
petente mutuatario, adhuc peccat notarius contra iustitiam.

2da, an quando instrumentum explicat contractum usurarium,
obligat in Notarium ad restitutionem, si fiat in eo loco ubi iudices
solent obligare ad solvendas usuras.

Circa primam difficultatem coram e vera sententia docet
Notarium peccare, quidem tunc contra iuramentum, quod facere
solent in plerisque locis quando suscipiunt illud officium de non
conficiendis talibus instrumentis, si tamen tenentur ad restitutionem
quod petenti e. volenti non fit iniuria, contra hoc tamen obijci potest,
quod usurarius etiam obligat mutuatarium volentem e. pe-
tentem ad usuras solvendas, mutuatarius e. offert sponte
illam obligationem & similiter Notarius peccabit contra iustitiam obligando
interdum mutuatarium ad solvendas usuras passivas licet obliget petentem.

Et tamen negando conyeg: quod usurarius vult exigere
postea usuras a nolente eas solvere, e. in ordine ad hunc finem
accipiat promissionem oblatam a volente redimere suam vexationem,
cum potest dare mutuum & indifferenter petitur etiam sine illo
onere, quare non obligat volentem sed consentientem ad redime-
dam vexationem, ab vero Notarius non hinc animam exigendi postea
a nolente, nec modo obligat inuitum sed petentem determinate
ab illo illam scripturam qua obligetur, si e. petit a Notario
scripturam indifferenter sed determinate, nec ipse potest dare
petitur nisi ipse illo onere; quare hic et oio in hoc casu sicut
qui petunt volentem e. petentem ligare. hodie in domo Pauli
cras potest ab ipso Paulo iniuste verberari, Paulus quidem
peccaret cras contra iustitiam verberando, ille tamen qui hodie ligat
Petrum ad determinate petentem non peccat contra iustitiam.

Si Notarius ligat illum instrumento mutuatarium ut postea
soluat usuras, quas quidem postea usurarius iniuste exigit, No-
tarius tamen non peccat contra iustitiam ligans hodie illa scriptura
Petrum ad determinate ab ipso petentem e. volentem.

Circa 2dam difficultatem aliqui dicunt etiam
illud instrumentum non fiat ad petitionem mutuatarii, adhuc No-
tarium non obligari ad restitutionem, quia ipse solum dedit nudum
testimonium veritatis quod per quiescens concurrit ad damnum
alterius scilicet ex malitia iudicis abutentis illo testimonio
e. condemnantis ad solutionem usurarum. ita loax. Medina
dicit de usuris q. 4. §. de cogentibus, e. Angles q. de resti-
tutione advocatorum difficultate 6. concl. 3. Contraria
tamen

bñ sentia verior e. e. coris apud Silesi. v. p. 7. mo. g. 7.
 Lemium cap. 7. dub. 21. n. 120. Toletum lib. 5. summa cap.
 31. Nauarram lib. 3. de restitutione cap. 2. parte. 2. dub. 18.
 quos sequitur Mandery tract. 5. cap. 3. dub. 24. nam hoc
 e. legi effectum ex malitia alteris, n. liberat a maleficio
 iniustitia cooperacionem illam antecedentem, v. p. si scias Petrum
 querere inimicum ad eum occidendum e. manifestes illi ubi
 nis, testificaris plane verum, sciens Petrum illa, malitia notitia
 abuturum ad homicidium ex sua malitia, n. eris immensus a
 peccato iniustitia sed participas homicidio, saltem si nulla cogente
 necessitate cooperatus es. Item si Tyranno occidendi iuriam
 manifestas Petrum e. iuriam testificaris verum, qua tñ notitia
 Tyrannus abutitur ad homicidium, cuius tu etiam participas nisi
 e. similiter Notarius fidem faciens de contractu vtrarius quia
 scit a iudice executioni mandandum cooperatur illi iniuste
 exactioni futura, e. per consequens tenetur e. idem edo vel
 Sbro loco de restitutionem, primo e. tenetur vtrarius, 2do
 Index, Sbro Notarius.

Obicit Medina exemplum de Notario qui
 conficit instrumentum venditionis in quo emptor decipitur
 n. tñ ultra iudicium nisi preti, q. quid instrumentum pos-
 tea cogit emptorem in iudicio ad n. rescindendum contractum,
 e. tñ Notarius n. peccat contra iustitiam nec tenetur ad restituti-
 onem conspiciendo illud instrumentum quo venditor postea vobitur
 ad exigendum e. retinendum pretium iustum e. similiter
 in casu nro n. tenebitur q. instrumentum quo Index abutitur
 ad exigendas vtraras contra iustitiam. offert item alius ex-
 emplum e. simile de testibus qui interfuerunt illi venditioni
 iniusta, hi e. licet n. fuerit confectum instrumentum, tenentur
 tñ postea rogati a iudice testificari de contractu emptionis
 celebrato, nec propterea tenentur restituere emptori excessum
 pretii quem q. illorum testimonium cogatur iniuste soluere
 e. nec Notarius in nro casu tenebitur, qui nihil aliud facit
 nisi testificari auctoritate publica id q. videt, scilicet contractum
 vtrarium e. promissionem vtrarum.

Aliqui respondent negando conseq. in istos
 exemplo, sed difficile respicitur nro discriminis; facilius ergo dicere
 potius in istos exemplo peccare etiam Notarium e. testes nisi
 saluente, precepto iudicis vel legis cogatur, n. a. nihil eos
 cogat, n. videt quomodo Notarius n. rogatus ab ipso emptore
 consilio

172. 7ma p. 7
5. Notario
ante e. Not.
4. non
a malitia
si quis
alioquin
noto
si in
nulla
danti
que in
partic
ratio
in iust
do del
ris, 20
qui
fuit
hum
tratum,
restitu
alio
maliter
x abutit
e alio
veder
tum, locu
e notio
exu
se
alio
licet
re
lun
si
nihil
em
cedit

concio pretij eximii potest conficere instrumentum, quo 117.
emptor postea cogatur solvere pretium iniustum, hoc e., ut
dicitur, e. concurrens sine necessitate de spoliantium innocentem,
ut patetur l. alas de Contractibus tract. de vris dub. q. q. n. 7.
cum Navarra ubi se eodem consequenter meo iudicio videntur
e. de testibus in d. exemplo aduocato, qui si aliunde, si obli-
gentur si videntur potest hinc testificari illum contractum, ut
iudex cogat emptorem ad solvendum illum. imo etiam obli-
gentur a iudice ad testificandum adent veris equivois ne-
gare, sc. vidisse talem contractum, illigendo ita ut emptor man-
scrit obligatus, sicut ipse emptor potest cum iuramento de negare
iuxta doctrinam eorum, quam in simili casu tradit Sanchez
tom. i. in decal. lib. 3. de iuramento cap. 6. n. 20. & segg.
unde consequenter fit teneri testes ad utendum hac equivoitate,
nisi aliunde timeant sibi dampnum, ut si aliunde potest probari
res e. ipsi convincerentur de falso testimonio vel timeant
alio simile detrimentum. nam sicut iudex excusatur pp.
legem obligantem illum, ita Notarius & testes excusari pote-
runt a malitia iniuste cooperantis pp. preceptam cogens ad
conficiendum instrumentum vel ad testificandum. vide,
postea constat etiam in aliquo loco iudices pp. iustas cas
licite cogeret ad solvendas modicas vras promissas lege id per-
mittente ad vitanda graviora mala, adhuc Notarium si potest con-
ficere instrumentum de tali obligata solvendi vram, nisi ipsi
etiam Notarij ab eadem lege cogerentur id facere ad vitanda
alia in conveniencia.

Hac dicta sunt de casu illo conditionato, de facto
in regulariter Notarij liberi et ab hoc onere redituendi, eo qd. in
ma instrumenta usuraria si faciunt nisi rogante ipso mutua-
rio. In casu etiam illo de emptione supra iudicium pretium, si in
per excessum ultra dimidium, excusabuntur ipse de facto Notarij
conficientes instrumenta, eo qd. vel si constat excretus, vel si
potest facile negare partibus vram ministerium publicum,
si in Notarij potest sine gravi damno admonere contrahentes
de fraude & iniustitia venditionis aut emptionis, si vides cur
exascher. Et hoc sufficiant de potestantibus ad pec-
cata fori iudicialis.

Disputatio V.